

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Orta Anadolu-Sivas'ta Paleolitik Çağ Kalıntıları¹

Paleolithic Age Remains in Central Anatolia-Sivas

Ayşen AÇIKKOL^a İsmail BAYKARA^b Sevgi Tuğçe GÖKKURT^{c*} Faruk AY^d

^a Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Sivas / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-1086-9749

^b Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-3778-0261

^c Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Paleoantropoloji Ana Bilim Dalı, Ankara / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0001-8085-3342

^d Öğr.Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Sivas / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-4201-4422

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 27 Temmuz 2023

Kabul tarihi: 28 Kasım 2023

Anahtar Kelimeler:

Pleistosen,
Alt Paleolitik,
Orta Paleolitik,
Sivas.

ÖZ

Bu çalışmanın konusu, 2016-2019 yılları arasında Orta Anadolu'da konulan Sivas iline bağlı Divriği, Kangal, Gürün ve Altınayla ilçelerinde gerçekleştirilen Pleistosen Dönem yüzey araştırmasının sonuçlarını değerlendirmektir. Çalışmanın amacı, yontmataş buluntular, mağaralar, kaya altı sığınakları ve hammadde kaynaklarını tespit etmek ve bulguları Türkiye Paleolitik stratigrafisine eklemektir. Araştırmada "yaya yüzey araştırması yöntemi" kullanılmıştır. Paleolitik dolguların belirlendiği alanlarda yontmataş buluntular toplamı ve tanımlamalar yapılmıştır. Yontmataş buluntular öncelikle Paleolitik dönemlere göre ayrılmıştır ve yontmataş buluntuların teknolojik-tipolojik tanımlamaları yapılmıştır. Araştırmada 16 paleolitik alan tespit edilmiş ve 236 yontmataş tanımlanmıştır. Paleolitik dolgu içeren mağara ya da kaya altı sığınakları bulunamamış ancak Divriği, Kangal ve Gürün'ün volkanik kayalar ve çakmaktaşı açısından çok zengin olduğu kaydedilmiştir. Taş aletlerin teknolojik ve tipolojik analizleri, Divriği'de volkanik kayaların kullanıldığı, Mod 1 endüstrisine benzerlik gösteren bir Alt Paleolitik kültürünün varlığını; Kangal, Gürün ve Altınayla'da hammadde olarak çakmaktaşının tercih edildiği Orta Paleolitik ve Geç Üst Paleolitik (belki Epipaleolitik) kültürlerinin mevcut olduğunu göstermiştir. Sivas Orta Paleolitik kültürü, Hatay'dan çok Karain Mağarası'nın Orta Paleolitik buluntuları ile benzerlik göstermektedir. Buluntular in-situ olmadığı için radyometrik tarihlendirme yapılamamıştır. Bu çalışma bölgede yürütülen nadir Paleolitik arkeoloji araştırmalarından biridir ve Pleistosen Dönem'de yüksek rakımlı bölgelerde insanların yaşayabildiğini, Sivas'ın Pleistosen'de de önemli bir geçiş bölgesi olduğunu, bölgede en azından iki farklı insan türünün yaşamış olması gerektiğini ortaya koymuştur.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: July 27, 2023

Accepted: November 28, 2023

Key Words:

Pleistocene,
Lower Paleolithic,
Middle Paleolithic,
Sivas.

ABSTRACT

This study presents the results of the Pleistocene Period survey conducted in Divriği, Kangal, Gürün and Altınayla Districts of Sivas Province between 2016-2019. The aim of the study was to identify chipped stone tools, caves, rock shelters and raw material resources indicating the presence of Paleolithic humans in Sivas and to add the findings to the Paleolithic stratigraphy of Turkey. "Pedestrian survey method" was used in the research. The chipped stone remains were firstly divided according to Paleolithic ages and technological-typological descriptions of the chipped stone remains were made. During the survey, 16 Paleolithic sites were identified and 236 lithics were identified. No caves or rock shelters containing Paleolithic deposits were found, but Divriği, Kangal and Gürün are rich in volcanic rocks and flint. Technological and typological analyses of the stone tools revealed the presence of a Lower Palaeolithic culture in Divriği using volcanic rocks, similar to the Mode 1 industry, and Middle Palaeolithic and Late Upper Palaeolithic (perhaps Epipaleolithic) cultures in Kangal, Gürün and Altınayla, where flint was the preferred raw material. The Middle Palaeolithic culture of Sivas is more similar to the Middle Palaeolithic finds from Karain Cave than Hatay. Since the finds were not in situ, radiometric dating was not possible. This study is one of the rare Palaeolithic archaeological investigations conducted in the region and demonstrates that humans were able to live at high altitudes during the Pleistocene, that Sivas was an important transition zone during the Pleistocene, and that at least two different human species must have lived in the region.

¹ Bu araştırma 2017-2019 yılları arasında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi CÜBAP Başkanlığı tarafından (EDB-33 numaralı proje) ve 2017 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından desteklenmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

Paleolithic archaeology is relatively limited in Turkey, a geographically and climatically important transition zone between the Middle East, Caucasus, and Balkans. During the Pleistocene period, it is not possible to think that members of the genus *Homo*, which originated in Africa and moved northward, did not use the Anatolian peninsula as they crossed the Caucasus and the Balkans. Human fossil and anthropogenic evidence, especially in Georgia and Armenia, dating back to 1.8 million years, supports an earlier migration from Africa. However, how early hominins arrived in the Caucasus is still controversial. This is because there are only a limited number of absolute dated finds from this period in the Levant. Modern human fossils and cultural remains found in Turkey suggest that hominins in Turkey date back to at least 1.1 million years ago. In addition, large-scale archaeological surveys have identified important sites in Turkey. Despite all these findings, it is still difficult to predict the migration routes used by humans in the past in the light of archaeological evidence. During the Pleistocene, a period of harsh glacial conditions, there were glacial masses in the high mountains of Anatolia, but the Anatolian peninsula was a shelter for Eurasian fauna and possibly for humans.

In general, there should be many more prehistoric sites in Turkey than those identified so far. At this point, in order to understand the human mobility of Sivas during the Paleolithic period, an archaeological survey was conducted in Sivas province between 2016-2019 years. Sivas is one of the largest provinces in Turkey in terms of area. Sivas, which was shaped by the depression of the Tethys Sea, has two important volcanic mountains, Yıldız and Yama Mountains. This region, which forms the Upper Euphrates basin, is rich in flint and volcanic rocks used by Paleolithic people. As a result of its location between the mountainous Eastern Anatolia-Central Anatolia and Black Sea-Mediterranean regions, it has been an important crossroads both in archaeological periods and today. This province, where the Kızılırmak, the largest river source in our country, is born, constitutes the Upper Kızılırmak basin.

During the survey, Kangal-Ulaş, Divriği, Gürün and Altınyayla districts were studied. During the survey conducted in Sivas between 2016-2019, the "pedestrian survey" technique was used. Lithic remains were collected and identified in the areas where Paleolithic deposits were identified. The Lithic remains were first divided according to Paleolithic ages and the technological-typological characteristics of the lithic remains were examined. Paleolithic remains were identified from 16 finds in 4 districts, namely Kangal/Ulaş, Divriği, Gürün and Altınyayla. Since almost all the chipped stone remains were recovered from single sites, it is very difficult to make a regional comparison. However, when compared to the Anatolian Middle Paleolithic assemblages, the Sivas Middle Paleolithic assemblages characterize with the presence of Levallois cores and discoid shaped cores as well as a flake-dominated industry. As a result of the descriptions, an early Lower Palaeolithic tradition using volcanic rocks was observed, while some lithic assemblages representing a later period in which flint was preferred were also observed. Divriği, Kangal and other districts have at least two, possibly three, techno-typologically distinct cultural patterns. The Lower Paleolithic remains found in Divriği, which are similar to the Mode 1 industry (Oldovan) known from Africa, where volcanic rocks are preferred, are thought to belong to one of the oldest cultures not only in Sivas but also in Turkey. In order to better understand this culture in Divriği, the region between Arapgir (Malatya)-Elazığ should be carefully investigated. The Divriği finds provide clues that *H. erectus* people of Oldovan tradition, who migrated northward from the eastern Mediterranean in the Early Pleistocene, moved not only westward through the Mediterranean region but also northward through southern Anatolia. Although there are plenty of volcanic rocks in Kangal and Gürün, where most of the finds belong to the Middle Palaeolithic, characterized with flake-based industry, the people here preferred flint to produce tools. For a better understanding of the Middle Palaeolithic culture in the region, the transition zones between Darende-Malatya and Elbistan-Kahramanmaraş and Adıyaman should also be investigated. The choice of different raw materials in the Middle Palaeolithic of Sivas suggests the presence of different human behaviors such as *Homo heidelbergensis*, *Homo sapiens neanderthalensis* and *Homo sapiens*. Although one of the aims of this study was to find fossils belonging to these people, no cave or rock shelter with fossiliferous sediments was identified. With the deepening of Paleolithic research in Malatya and Kahramanmaraş provinces, the route of the Paleolithic people and cultures of Sivas will be much better understood.

Giriş

Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlar arasında coğrafik ve iklimsel açıdan önemli bir geçiş bölgesi olan Türkiye’de Paleolitik arkeoloji çalışmaları görece sınırlı sayıdadır. Pleistosen Dönem’de Afrika’dan çıkarak kuzeye doğru ilerleyen *Homo* cinsi üyelerinin Kafkaslar ve Balkanlar’a geçerken Anadolu yarımadasını kullanmadıklarını düşünmek olası değildir. Üstelik Afrika’dan yaklaşık olarak 2-1,8 milyon yıl önce gerçekleştiği düşünülen ilk homininin göçünün izleri ülkemize komşu diğer ülkelerde keşfedilmiştir. Gürcistan Dmanisi’deki 1,8 milyon yıla tarihlenen *Homo erectus* fosilleri, Mod 1 endüstrisine ait taş aletler ve diğer antropojenik buluntular (de Lumley ve diğ., 2005), Ermenistan Karakhach’ın 1,81 milyon yıla tarihlenen taş aletleri (Presnyakov ve diğ., 2012) Afrika’dan düşünülenden daha erken bir göçün gerçekleştiğinin işaretlerini verir. Ancak erken homininlerin Kafkasya’ya nasıl geldikleri hâlâ tartışmalıdır. Çünkü Levant Bölgesi’nde bu döneme ait mutlak tarihlendirmesi yapılmış buluntu yeri sayısı çok azdır. İsrail’de Sina Yarımadası’nın kuzeyindeki Erk-el-Ahmar’da yapılan çalışmalar 2-1,7 milyon yıl önce homininlerin bu bölgede bulunduğunu göstermiştir (Ron ve Levi, 2001). Dünyaca ünlü İsrail-Ubeidiya’da önce *Homo sp.* daha sonra *H.ergaster*’e atfedilen insan fosilleri, çok sayıda hayvan fosili ve taş alet bulunmuştur ama Ubeidiya’nın en erken tabakası 1,6-1,4 milyon yıl öncesine tarihlendirilmiştir (Bar-Yosef ve Goren-Inbar, 1993; Belmaker ve diğ., 2002; Shea, 1999; Tobias, 1966). Yaklaşık 1 milyon yıl öncesine ait olduğu düşünülen Suriye Latamne (Clark, 1966), Suriye Hummal-el Kowm (Le Tensorer ve diğ., 2011) ve İsrail Evron (Porat ve Ronen, 2002) Ubeidiya’nın hemen ardından gelir. İsrail’de 800-700 bine tarihlenen Gesher Benot Ya’aqov’da (Goren-Inbar ve diğ., 2000) aynı zamanda Afrika dışındaki en eski kontrollü ateş izlerinden biri keşfedilmiştir (Alperson-Afil, 2008). Ülkemizin güneydoğusunda yer alan ve Kafkaslar ile Mezopotamya arasında önemli bir geçiş bölgesi olan İran’da da keşfedilen Alt Paleolitik Dönem’e ait buluntu yeri sayısı son yıllarda artmıştır. Gürcistan ve Anadolu ile Batı Avrasya insan göç yolları için anahtar bölgelerden biri olan İran’da Aşölyen öncesi ve Dmanisi aletlerine yakınlık sergileyen Oldovan benzeri buluntu toplulukları ile Aşölyen aletler keşfedilmiştir. Mutlak tarihlendirmeleri olmasa da bu erken topluluklar Erken Pleistosen Dönem’de bölgedeki insan varlığını kanıtlamaktadır ve İran’ın Kafkaslar’a uzanan önemli bir rota üzerinde yer aldığını da işaret etmektedir (Ariai ve Thibault, 1975; Bigliari ve diğ., 2004; Bigliari ve Shidrang, 2006; Davoudi ve diğ., 2015). Irak’ta Şanidar Mağarası (Solecki, 1963) nedeniyle oldukça iyi bilinen Orta Paleolitik ve daha sonraki dönemlere ait veriler olmasına rağmen Alt Paleolitik Dönem’e ait sadece Barda Balka sitesi kayda geçmiştir (Braidwood ve Howe, 1960). Ancak Türkiye sınırı ile yakınlığı düşünüldüğünde, en azından Kuzey Irak’ta daha çok sayıda sitenin bulunması gerektiği şüphesizdir. Ortadoğu’nun Orta, Üst ve Epipaleolitik dönemlerine ait sitelerin sayısı ve bu dönemlere ait insan fosilleri, Alt Paleolitik Dönem’e göre daha fazla sayıda ve zengindir (Bar-Yosef, 1980; Gilead, 1991; Shea, 2001). Son yıllarda sayısı hızla artan prehistorik kazı ve yüzey araştırmaları sayesinde Türkiye’nin Alt, Orta ve Üst Paleolitik kültürleri hakkında daha çok bilgi sağlanmıştır. Türkiye’de bulunan *H. erectus*, Neandertal ve erken modern insan fosillerinin yanı sıra Konya-Dursunlu, Niğde-Kaletepe Deresi-3, İstanbul-Yarımburgaz, Antalya-Karain, Van-Gürgürbaba, Uşak-Sürmecik ve Hatay’da yer alan Merdivenli, Tıkalı, Kanal ve Üçağzılı mağaralarında gerçekleştirilen kazılar, Türkiye’deki homininlerin en azından 1,1 milyon yıl öncesinden günümüze kadar uzanan insan varlığı hakkında önemli veriler sunmaktadır (Baykara vd., 2016, 2017, 2022; Chevalier vd., 2015; Güleç vd., 1999; Kappelman vd., 2008; Kuhn vd., 1996, 2009; Lebatard vd., 2014; Otte vd., 1998; Slimak vd., 2008; Şenyürek 1959; Şenyürek ve Bostancı 1958, Taşkıran vd., 2021). Geniş çaplı yüzey araştırmalarında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Dicle ve Fırat nehirleri arası taranmış, ayrıca Marmara ve Trakya Bölgesi’nde, Ege Bölgesi’nde, İç Batı Anadolu’da önemli siteler saptanmıştır (Çilingiroğlu vd., 2016; Dinçer ve Slimak 2007; Minzoni-Deroche ve Sanlaville,

1988; Ocakoğlu vd., 2018; Ozherelyev vd., 2019; Maddy vd., 2015; Runnels ve Özdoğan 2001; Taşkıran ve Kartal 2004). Tüm bu bulgulara rağmen, insanların geçmişte kullandıkları göç rotalarını arkeolojik kanıtlar ışığında tahmin etmek hâlâ çok zordur. Sert buzul koşullarının yaşandığı Pleistosen Dönem’de, Anadolu’nun yüksek dağlarında buzul kütleleri bulunmakla birlikte (Turoğlu, 2011), Anadolu Yarımadası Avrasya faunası ve muhtemelen insanlar için bir sığınak olmuştur. Buzularası dönemlerde su, besin ve hammadde kaynaklarına yakın alanlar avcı-toplayıcıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için uygun iklim koşulları sunmuştur. Bütün olarak bakıldığında, Türkiye’de, şimdiye kadar belirlenen tarihöncesi sitelerden çok daha fazlasının var olması gerektiği çok açıktır.

28.488 km²’lik yüzölçümüne sahip (<http://www.sivas.gov.tr/>), yüksek rakımlı ve Türkiye’nin en büyük illerinden biri olan Sivas, dağlık Doğu Anadolu-Orta Anadolu ve Karadeniz -Akdeniz bölgeleri arasında yer alan konumu ile hem arkeolojik dönemlerde hem de günümüzde önemli bir kavşak noktasıdır. Sivas topografyası dağlık alanlardan (%46,2), vadiler ve platolardan (%47,6), ovalardan (%6,2) ve havzalardan oluşur (Akbulut Özpay, 2020). Sivas’ın Doğu-Güneydoğu bölgesi Yukarı Fırat Havzası ile ilişkilidir. Kuzeyindeki Kelkit Vadisi Yeşilirmak Havzası içinde yer alır. Ülkemizin en büyük akarsuyu olan Kızılırmak’ın doğduğu bu il, Yukarı Kızılırmak Havzası’nı oluşturur. Seyhan ve Ceyhan su havzalarının en kuzey ucu da il sınırları içerisindedir (Akbulut Özpay, 2020). Yüksek dağ silsileleri coğrafik ve iklimsel açıdan birbirinden çok farklı karakterlere sahip habitatların oluşmasını sağlamıştır.

Sivas’ın jeolojisi Tetis Denizi’nin çekilmesi ile şekillenmeye başlamıştır. Maestrihtiyen-Eosen yaşlı Sivas Havzası’nı, Oligo-Miyosen yaşlı tuz ve bindirme kuşağı ile Pliyosen yaşlı (5,3-2,5 myö) Kızılırmak ön ülke havzası izler (Kavak, 2020). Bölgede Yıldız Dağı ve Yama Dağı olmak üzere iki tane volkanik dağ vardır. Tecer Dağları Kızılırmak ve Fırat havzalarını birbirinden ayırır. Divriği, Kangal ve Gürün’ü kapsayan Yukarı Fırat Havzası, Fırat Nehri’ne karışan Çaltı Çayı ve Tohma Çayı ile şekillenmiştir. Bu iki önemli akarsuyu volkanik Yama Dağı (2693 m) ayırır (Akbulut Özpay, 2020). Akbulut (2004) Yama volkanik dağ kompleksinin Pliyosen sonu-Kuvaterner arasında farklı zamanlarda gerçekleşen lav yayılımı ile meydana geldiğini belirtir. Beklendiği gibi Yukarı Fırat Havzası’nı oluşturan bu geniş bölge, Paleolitik insanlar tarafından kullanılan çakmaktaşı ve volkanik kayalar açısından çok zengindir.

Sivas’ta ve ülkemiz genelinde Pleistosen Dönem boyunca meydana gelen iklim değişimlerine ait ayrıntılı bir çalışma bulunmamaktadır. Türkiye’de Kaçkarlar (Doğu Karadeniz Dağları) ve Toroslar gibi dağ sıralarında ve Ağrı, Süphan, Erciyes gibi yüksek volkanlarda bulunan buzulların büyük ölçüde son buzul dönemine (Würm) ait olduğu ve hem Würm buzullarının hem de Holosen buzullarının daha eski buzul dolgularını aşındırdığı belirtilmektedir (Doğu, 2019). Pleistosen Dönem iklimi hakkında çok az veri olmakla birlikte, yakın zamanda Sivas Kızıldağ’da keşfedilen yeni buzul alanı Geç Pleistosen Döneme tarihlendirilmiştir (Çılgın ve Bayrakdar, 2017). Bu veri, Üst Paleolitik Dönem ile çağdaş olan bu dönemde Sivas’ta sert iklim koşullarının hüküm sürdüğünü işaret etmektedir.

Geçmişte ve günümüzde önemli bir geçiş bölgesi olan Sivas’ın Paleolitik Çağ’daki insan hareketliliğini anlayabilmek amacıyla 2016-2019 yıllarında Sivas il sınırları içerisinde bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu süre zarfında Kangal-Ulaş, Divriği, Gürün ve Altınyayla ilçeleri araştırılabilmiştir (Harita 1). Bu makalede bahsi geçen alanlardan tespit edilen Paleolitik kalıntılar tartışılmıştır.

Metot

2016-2019 yılları arasında Sivas’ta yapılan yüzey araştırmasında “yaya yüzey araştırması” tekniği uygulanmıştır. Yaya yüzey araştırmasında ekip üyeleri Paleolitik

dolguların belirlendiği alanlarda yontmataş kalıntıları toplamış ve tanımlamalarını yapmıştır. Yontmataş buluntular öncelikle Paleolitik dönemlere göre ayrılmıştır ve yontmataş buluntuların teknolojik-tipolojik (Bordes 1961; Hours 1974; Inizan vd., 1999; Debénath ve Dibble, 1994; Dibble ve Holdaway, 1993) özelliklerine bakılmıştır. Kangal/Ulaş, Divriği, Gürün ve Altınyayla olmak üzere 4 ilçede 16 buluntu alanında yontmataş buluntu tanımlanmıştır. Buluntu alanlarının GPS (ED50, UTM 6 derece) koordinatları Tablo 1’de verilmiştir.

Bulgular

Kangal ilçesi buluntuları

Sivas il sınırlarında Pleistosen dönem buluntu yerlerine ilişkin hemen hiçbir kayıt bulunmamaktadır. Bu sebeple, yüzey araştırması ilk olarak Pleistosen Dönem çökellerinin yoğun bulunduğu Kangal-Ulaş ilçeleri arasında araştırma yapılmıştır. Kangal ve Ulaş ilçeleri arasında doğal bir sınır oluşturan Tecer Dağları ve Yılanlı Dağ, Kangal ilçesinin Tecer Dağları’na uzanan tüm kuzeydoğu bölgesi ile Kangal’ın doğusu ve batısı incelenmiştir (Açikkol Yıldırım vd., 2017). Yapılan incelemeler sonucunda Kangal ilçesinde 6 buluntu alanı, 99 adet yontmataş kalıntısı tanımlanmıştır. Kangal’da sürdürülen araştırmaya ait görseller Fotoğraf 1’de sunulmuştur.

Kangal-1 Buluntu Alanı (Lok 001- Mürsel Köyü)

Kangal ilçesindeki ilk buluntu alanı Kangal-Divriği karayolunun 8. kilometresinde, Mürsel Köyü’nün güneyindeki teraslarda yer almaktadır. Lokalite tarla olarak kullanıldığı için tarlayı işleme faaliyetlerine bağlı olarak yüzeyde çok zengin çakmaktaşı parçaları bulunmuştur. Paleolitik Çağ buluntularını Orta Paleolitik Döneme ait çakmaktaşı alet, çekirdek ve yongalar oluşturmaktadır (Levha 1). Tarım faaliyetlerinden dolayı yamaçta *in-situ* aletlerle karşılaşılammıştır (Açikkol Yıldırım vd., 2017).

Kangal-1 buluntu alanında 53 adet yontmataş kalıntı tanımlanmıştır. Yontmataş kalıntılarının tamamı gri-kahverengi, yarısaydam, benekli ve bulanık görümlü çakmaktaşıdır. Buluntuların 20 tanesi çekirdek, 33 tanesi taşmalıktır. Çekirdekler, çakıltaşı üzerine tek yüzlü (*unifacial*) tek vurma platformlu (n:5) ve merkezci Levallois çekirdeği (n:2), Levallois çift platformlu (n:7), düzensiz parça (n:1), discoïd (n: 5) tiptedir. Kabuk tipleri arasında çakıltaşı kabuklu (*pebble cortex*) (n:15) ve yumuşak kabuklu (*rolled nodüle cortex*) (n:5) bulunmaktadır. Tek vurma platformlu çekirdekler çakıltaşı kabuk tiplerine sahiptir ve uzunlukları 53-96 mm, genişlikleri 37-92 mm, kalınlıkları 26-58 mm arasında değişiklik göstermektedir. Merkezci Levallois çekirdeklere ek olarak Levallois tek platformlu (n:4) ve çift platformlu (n:3) olanları tespit edilmiştir. Maksimum ve minimum ölçüleri; uzunlukları 55-114 mm, genişlikleri 41-105 mm ve kalınlık 18-57 mm’dir. Levallois çekirdekler genel olarak tükenene kadar kullanılmışlardır ve çıkarımlar sonucunda çekirdekler yassılaştırmıştır. Düzensiz çekirdeklerin kabuk tipi yumuşaktır ve tek platforma sahiptir. Uzunluk ölçüsü 86 mm, genişlik 62 mm ve kalınlık 44 mm’dir. Discoïd çekirdeklerin kabuk tipi ise çakıl taşıdır. Platform sayıları bir (n:2) ve iki (n:2) olarak kaydedilmiştir. Yalnızca tek bir çekirdeğin platformları farklı yüzlerde zıt yönlerde konumlanmıştır. Çekirdeklerin maksimum ve minimum uzunluk ölçüleri 61-95 mm, genişlik 47-68 mm ve kalınlık 17-62 mm olarak belirlenmiştir.

Tanımlanan 33 adet taşmalık içerisinde kabuklu yongalar (n:11), basit yongalar (n:20), basit dilgiler (n:1) ve Levallois dilgi (n:1) bulunmaktadır. Kabuklu yongalar tam (n:7), proximal (n:1), distal (n:2) ve medial (n:1) parçalar olarak yer almaktadır. Tam ve distal parçalarda düz kırılma gözlenmiştir. Bu taşmalıkların topuk tipleri arasında kabuklu (n:3) ve düz (n:5) topuklar belirlenmiştir. Kabuklu yongaların 10 tanesinde çakıl tipi kabuk 1 tanesinde ise yumuşak kabuk yer almaktadır. Bu durum yontmataş kalıntılarının farklı hammadde

kaynaklarından kullanıldığını özellikle yumuşak kabuk içeren parçanın birincil bir kaynak olabileceğini göstermektedir. Tanımlanan 20 tane basit yonga, tam (n:14), proximal (n:1) ve distal (n:5) parça olarak karşımıza çıkmaktadır. Topuk tipleri arasında kabuklu (n:4), düz (n:8), çatı biçimli (n:2) ve façetalı (n:1) örnekleri görülmektedir. Façetalı topuk dışında topuklarda herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Dorsal izlerin büyük bir kısmı (n:14) proksimalden ve tek yönlü paralel çıkarımlardır. Geri kalanı ise merkezci çıkarımlardan oluşmaktadır. Basit yongaların büyük bir kısmı (n:15) düz kırılmaya sahiptir, menteşe (n:2) ve dalgalı (n:2) kırılma örnekleri az sayıdadır.

Kangaldaki 1 numaralı buluntu alanından 1 tane basit dilgi, 1 tane Levallois dilgi tespit edilmiştir. Düz dilgi tamdır ve façetalı topuğa sahiptir. Dorsal izleri proksimalden tek yönlü çıkarımlıdır ve menteşe kırığa sahiptir. Levallois dilgi ise tam parçadır ve çatı biçimli ve façetalı bir topuğa sahiptir. Dorsal izleri ise yalnızca proksimaldendir ve yakınsaktır. Levallois dilginin sağında düzelti olduğundan tek kenarı dışbükey kenar kazıyıcı olarak tanımlanmıştır. Yontmataş alet kalıntıları bu alanın Orta Paleolitik Dönem'e ait olduğunu göstermektedir.

Bu alandan belirlenen düzeltili aletler arasında düz kenar kazıyıcı (*straight side scraper*) (n:1), tek kenarı dışbükey kenar kazıyıcılar (*single convex side scraper*) (n:2), yakınsak düz kenar kazıyıcı (*convergent convex straight side scraper*) (n:1) ve bir adet çentikli alet (n:1) yer almaktadır.

Burada tespit edilen çakmaktaşı kaynakları yüksek platolardaki zorlu topografyada bulunur ve büyük bir kısmı Eosen yaşlı kireç kayalar içerisinde yer alır. Buradan bildiğimiz çakmaktaşıların bazıları kireç kayalar içerisinde, etrafları beyaz yumuşak kireç ile çevrili olarak bulunur, diğerleri yumrular hâlinde, elips şekilli ve düz biçimlidir. Bir diğer birincil kaynak ise göl çökelleri içerisinde oluşmuş, yumrular hâlinde ve elips şeklindedir. Bu çakmaktaşıların dış kabuğu 1-3 mm arasında değişen sert kireçle kaplıdır ve göl çökelleri içerisinde oldukları için gözenekli bir kabuğa sahiptir. Buradaki çakmaktaşıların boyutları 5-50 cm arasında değişmektedir. Çakmaktaşı genellikle kahverengi ve açık gri renklerde olmakla birlikte, kayaların büyük bir kısmı yarı saydam yapıdadır. İkincil çakmaktaşı kaynakları ise çeşitli bölgelerden nehir gibi dış etmenlerle depolanmış çakmaktaşılarından oluşmaktadır. Bu materyallerin kabukları dış etkenler nedeniyle oldukça aşınmıştır ve çakıl taşı kabuğu biçimindedir. Bu ikincil kabuk genellikle çakmaktaşının rengini de gösterir. İkincil kaynaklar saydam, yarı saydam ve mat yapıdadır (Baykara, 2013).

Kangal-2 Buluntu Alanı (Lok 004 – Deliktaş Bucağı)

Gürpınar Köyü'nden Deliktaş Bucağı'na uzanan yol üzerinde, Deliktaş Bucağı'nın hemen girişinde, yerleşimin kuzeydoğusunda yer almaktadır (Tablo1). Kangal-2 buluntu alanı geçmişte döven taşı ocağı olarak kullanılmıştır. Ancak açılan çukurlarda Orta Paleolitik buluntuları ile yakın geçmişte çıkarılan çakmaktaşı yongalar karışık olarak bulunmuştur (Açikkol Yıldırım vd., 2017).

Bu buluntu alanında 4 adet yontmataş kalıntı (n:2 çekirdek, n:2 taşımalık) tanımlanmıştır. Yontmataş kalıntıların hammaddesi açık kahverengi, yarısaydam çakmaktaşıdır. Çekirdeklerin bir tanesi merkezci Levallois çekirdeği ve bir tanesi ise Levallois uzun uç çekirdeği olarak tanımlanmıştır. Her iki çekirdek de tam parçadır. Merkezci Levallois çekirdeğinin ortogonal olarak konumlanmış iki vurma platformu vardır. Ölçüleri, uzunluk 83 mm, genişlik 73 mm, kalınlık 45 mm'dir. Levallois uzun uç çekirdeği tek yönlü vurma platformuna sahiptir. Ölçüleri, uzunluk 115 mm, genişlik 93 mm, kalınlık 62 mm'dir. Taşımaliğin her ikisi de basit yongadır. Bir tanesi distal bir tanesi ise medial parçadır. Distal yonga merkezci, medial yonga ise proksimal çıkarımlı dorsal yüzeye sahiptir. Her ikisinde de düzelti gözlenmemiştir. Distal parça düz kırılmaya sahiptir. Ölçüleri sırayla; uzunluk 76, 71

mm, genişlik 56, 56 mm, kalınlık 21, 19 mm'dir. Levallois çekirdeklerden dolayı bu alanın Orta Paleolitik Dönem'e ait olduğu düşünülmektedir.

Kangal-3 Buluntu Alanı (Lok 005 – Çakmaklı Mevkii)

Kangal ilçesindeki 3 numaralı buluntu alanı, Deliktaş Bucağı'nın güneydoğusundaki "Çakmaklı" Mevkii'nde yer almaktadır. Sürülmüş tarlalarda çok zengin çakmaktaşı ve Orta Paleolitik Dönem'e ait yonga ve çekirdekler saptanmıştır (Açikkol Yıldırım vd., 2017). Bu alandan 16 adet yontmataş kalıntı (n:10 çekirdek, n:6 taşımalık) tanımlanmıştır. Yontmataş aletlerin hammaddesi açık kahverengi, yarısaydam çakmaktaşlarından oluşmaktadır. Çekirdekler arasında tek yüzlü (n:5), Levallois uzun uç çekirdeği (n:2) ve Levallois tek kutuplu (n:3) tipte olanlar yer almaktadır. Kabukları çakıl taşı tiptedir ve ikincil çakmaktaşlarından yapılmışlardır. Çekirdeklerin vurma platformları, tek (n:2), iki (n:3) ve üç (n:2) olmak üzere farklılık göstermektedir. Yalnızca üç platformlu olan bir tane çekirdek ortogonal olarak konumlanmıştır; diğerleri yalnızca tek yönlü platforma sahiptir. Çekirdek ölçüleri, uzunluk 50-135 mm, genişlik 46-106 mm, kalınlık 6-41 mm, arasında değişiklik göstermektedir.

Tanımlanan 6 adet taşımaliğin hepsi basit yongadır. Basit yongalar, tam (n:3), distal (n:2) ve medial (n:1) olmak üzere farklı durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Topuğu olan yongalar düz (n:2) ve kabuklu (n:1) topuk tiplerine sahiptir. Dorsal çıkarımların ise merkezci (n:4) ve proksimalden tek yönlü paralel (n:2) çıkarımlara sahiptir. Yongalar içerisinde herhangi bir düzelti gözlenmemiştir. Yongaların ölçüleri; uzunluk 52-122 mm, genişlik 32-88 mm, kalınlık 11-34 mm, arasındadır. Yontmataş kalıntıları bu alanın Orta Paleolitik Dönem'e ait olduğunu göstermektedir.

Kangal-4 Buluntu Alanı (AB 8 – Abdalboğan Geçidi)

Alacahan'ın doğusunda, Abdalboğan geçidinde, orta yoğunlukta çakıltaşı formunda çekirdek ve çakmaktaşı yongalar bulunmuştur (Açikkol Yıldırım vd., 2020). Çakmaktaşları genellikle koyu renkli, kahverengi, yeşil, sarı renklindedir.

Kangal-4 buluntu alanında 14 adet yontmataş alet (n:3 çekirdek, n:11 taşımalık) tanımlanmıştır (Levha 1). Çekirdekler arasında tek vurma düzlemlili (n:2) ve denenmiş (n:1) olanları yer alır. Tek vurma düzlemlili çekirdeğin yongalanan yüzeylerinin taşımaliği yonga, yonga/dilgidir. Denenmiş tipteki çekirdeğin yongalanan yüzeyi ise yongadır. Çekirdeklerin tamamı tam parçadır ve hepsinin hammaddesi çakmaktaşıdır. Çakmaktaşları açık yeşil, gri-kahverengi renklerde benekli ve damarlı yapıdadır. Tek vurma düzlemlili çekirdeğin bir tanesi yüksek derecede patinalı olduğu için çakmaktaşının özelliği belirlenememiştir. Tek vurma düzlemlili çekirdeklerin ölçüleri uzunluk 73, 81 mm, genişlik 68, 65 mm, kalınlık 48, 53 mm'dir. Yongalanan en uzun taşımalık ölçüsü ise 57 ve 48 mm'dir. Denenmiş çekirdeğin ölçüleri ise uzunluk 67 mm, genişlik 65 mm, kalınlık 28 mm'dir. Denenmiş çekirdeğin yongalanan en uzun taşımalık ölçüsü ise 5 mm'dir.

Taşımalıklar arasında kabuklu yonga (n:7) ve basit yonga (n:4) bulunmaktadır. Kabuklu yongaların bir tanesi proksimaldir, geri kalanları tam parçadır. Hammaddeleri oldukça çeşitli renk ve özellikteki çakmaktaşlarıdır (açık kahverengi, açık yeşil, krem, açık sarı, sütlü kahve benekli, mat, saydam, damarlı). Kabuklu yongaların yalnızca bir tanesinin topuğu kabuklu geri kalanının düzdür ve herhangi bir düzeltme gözlenmemektedir. Kabuklu yongaların kabuk türü yumuşaktır ve birincil bir kaynağı işaret etmektedir. Proksimal parça hariç tüm kabuklu yongaların distal kırılmaları düzdür. Kabuklu yongaların metrik ölçümleri, uzunluk 28-102 mm, genişlik 32-97 mm, kalınlık 11-37 mm arasındadır.

Basit yongalar medial (n:1) ve tam (n:3) parça olarak sınıflandırılmıştır. Hammaddeleri çeşitli renk ve özelliktedir ve kabuklu yongalara benzer çakmaktaşlarıdır. Basit yongalarda düz

(n:2) ve kabuklu (n:1) topuk tipleri tespit edilmiştir. Basit yongalarda yumuşak kabuk tipi gözlenmiştir (n:3) ve olasılıkla birincil bir kaynakla ilişkilidir. Dorsal çıkarım izleri arasında yalnızca proksimalden asimetrik/yakınsak (n:1), ortogonal (n:1), lateral (1-2 çıkarım) paralel yönlü (n:2) çıkarımlar gözlenmiştir. Medial parça hariç yongaların kırılma tipi düzdür. Metrik ölçümleri, uzunluk 29-71 mm, genişlik 31-64 mm, kalınlık 10-20 mm arasında değişiklik göstermektedir. Yontmataş parçalar, bu alanın Orta Paleolitik Dönem’de kullanıldığını düşündürmektedir.

Kangal-5 Buluntu Alanı (Irmaç Köyü)

Irmaç Köyü’nde hepsi tam parça olan çekirdek (n:5), kabuklu yonga (n:1) ve basit yonga (medial (n:1) ve distal (n:1) parça tanımlanmıştır. Tanımlanan çekirdek parçalar arasında düzensiz parça üzerine mikro çekirdek (n:3), tabular parça üzerine (n:1) ve düzensiz parça üzerine Levallois bidirectional (n:1) tipte çekirdek bulunmaktadır. Çekirdeklerinin hepsinin hammaddesi çakmaktaşıdır. Tamamının dorsal ve ventral yüzeylerinde az oranda patina gözlenmiştir. Mikro çekirdek (n:1) ve Levallois bidirectional çekirdek (n:1) dorsalde çakıl tipi kabuğa sahiptir. Çekirdeklerin büyük bir kısmı (n:4) tek vurma platformuna sahiptir. Yalnızca düzensiz parça üzerine Levallois bidirectional çekirdeğin iki vurma platformu vardır ve dorsal izleri ortogondur. Metrik ölçümleri ise uzunlukları 41-50 mm, genişlik 31-45 mm, kalınlık 21-30 mm arısından değişiklik göstermektedir. Bu bölgedeki çekirdeklerden çıkarılan en uzun parçanın ölçüsü 16-34 mm arasında değişkenlik göstermektedir. Yongalanan yüzeyin taşımılığı bir mikro çekirdekte dilgi, diğerlerinde ise yonga olarak gözlenmiştir.

Medial parça olan basit yonga çift taraflı dışbükey kenar kazıyıcı (*double convex side scraper*) olarak tanımlanmıştır. Sağ kısmında basit pulcuk düzelti bulunur, soldaki düzelti ise iri (*invasive*) çıkarımlardır. Hepsinin hammaddesi çakmaktaşıdır. Kabuklu yonganın topuğu düzdür. Kabuk türü çakıl tiptedir ve birincil hammadde kaynağından olduğunu göstermektedir. Dorsal çıkarım izleri yalnızca bir tane basit yongada gözlenebilmiş ve merkezci olarak tanımlanmıştır. Distal kısmı gözlenen kabuklu yonga ve bir basit yonganın distal bitimi düzdür. Kabuklu yongaların ölçüleri; uzunluk 45 mm, genişlik 30 mm, kalınlık 19 mm; basit yongaların uzunluk 30-41 mm, genişlik 19-43 mm, kalınlık 8-11 mm’dir.

Kangal-6 Buluntu Alanı (Kuşkayası Köyü)

Kangal-6 numaralı buluntu alanında 2 adet çekirdek ve 5 adet taşımalık olmak üzere toplam 7 adet yontmataş buluntu tespit edilmiştir. Çekirdeklerin bir tanesi düzensiz parça, bir tanesi de tabular parça üzerine Levallois bidirectional tiptedir. İkisi de tam parçadır. Dorsal ve ventralde ikisinde de az oranlarda patina gözlenmiştir. İkisi de tek platformludur. Metrik ölçümleri uzunluk 45 mm ve 78 mm, genişlik 41 mm ve 75 mm, kalınlık 20 mm ve 46 mm’dir. Çekirdek üzerinden yongalanan en uzun parçaların uzunlukları ise 41 mm ve 57 mm’dir. Yongalanan yüzeyin taşımılığı her ikisinde de dilgidir. Taşımalıkların ise bir tanesi medial, bir tanesi tam parça olmak üzere iki tane Levallois yonga, tam parça ve proksimal parça olmak üzere iki tanesi kabuklu yonga, bir tanesi de medial parça olan *tranchet edged*dir. Kabuklu yonganın platformu düzdür ve herhangi bir düzeltisi yoktur. İkisinin de dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri gözlenememiştir. Her ikisinin de distal bitimi düzdür. Ölçümleri uzunluk 51 mm ve 40 mm, genişlik 61 mm ve 30 mm, kalınlık 17 mm ve 14 mm’dir. Tam parça olan Levallois yonganın topuğu façetalıdır. Dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paralel yönlüdür. Distal bitimi düzdür. Medial parçanın dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri merkezciidir. Ölçümleri uzunluk 32 ve 47 mm, genişlik 39 ve 28 mm, kalınlık 13 ve 13 mm’dir. *Tranchet edge* medial parçadır. Uç kısmı kırıktır, tüm kenarlar birbirine paralel olacak

şekilde düzeltilmiştir. Dorsal çıkarım izleri merkezlidir. Ölçüsü, uzunluk 66 mm, genişlik 28 mm, kalınlık 9 mm'dir.

Divriği Buluntu Alanları

Divriği ilçesinde 2017 ve 2018 yıllarında sürdürülen yüzey araştırmasında Alt ve Orta Paleolitik dönemlere ait yontmataş buluntular elde edilmiştir. Yüzey araştırmasına ait görseller Fotoğraf 2'de verilmiştir. Volkanik Yama Dağı'nın kayaçlarının hammadde olarak kullanılma olasılığının yüksek olması nedeniyle, Yama Dağı ve çevresinin araştırılmasına özellikle önem verilmiştir.

Divriği-1 Buluntu Alanı (Lok 011 – Kavaklısu Köyü)

Divriği'deki 1 numaralı buluntu alanı Kavaklısu Köyü terasındaki tarlalarda yer almaktadır ve Alt Paleolitik Dönem'e ait yontmataş aletler tanımlanmıştır (Levha 2). Arazi volkanik kökenli hammadde kaynaklarına sahiptir. Şu ana kadar yapılan araştırmalara göre hammadde kaynağı olarak trakit, andezit, bazalt ve riyolit kullanılmıştır. Düzeltili aletlerin tamamı birincil kökenli hammaddelerden üretilmiştir. Hammaddelerin yapısal özelliklerinde heterojen bir yapı gözlenir ve içlerinde iri tanecikler mevcuttur. Hammadde kaynaklarının içerisinde sucul kökenli olduğunu düşünülen fosil kavrılar yer almaktadır.

Divriği-1 numaralı buluntu alanında 28 adet yontmataş alet (n:10 çekirdek, n:18 taşımalık) tanımlanmıştır. Yontmataş kalıntılarının tamamı volkanik kökenli, iri taneli, kırmızı ve gri renklerde riyolit ve bazalt kaynaklardan oluşmaktadır. Buluntular yüzeyden toplandığı için birçoğunda orta düzeyde patina yer almaktadır. Çekirdekler arasında tek vurma platformlu (n:7), denenmiş (n:1), yonga üzerine çekirdek (n:1) ve çok yüzlü (n:1) tipte örnekler bulunmaktadır. Çekirdeklerin büyük bir kısmı köşeli taşımalık üzerine yapılmış, sadece iki tanesi yongadan oluşmaktadır. Korunma durumları iyi olan bu parçaların tamamı tam parçadır. Çekirdeklerin tamamında tek bir platform yer alır, sadece çok yüzlü (*polihedron*) tipte olan çekirdekte farklı yüzeylerde yan yana üç farklı platform bulunur. Çekirdeklerin boyutları oldukça değişkendir (n:10, uzunluk 94-121 mm, genişlik 69-84 mm kalınlık ise 35-90 mm). Çekirdeklerin yongalama yüzeylerindeki son ürünleri çoğunlukla yongalar oluştururken, çok yüzlü çekirdekten son ürün olarak yonga ve dilgi çıkarılmıştır.

18 adet taşımalık içerisinde basit yongalar (n:10), iri yongalar (n:2), yumru parçalar (n:2), tanımsız parçalar (n:3) ve Clacton yonga (n:1) yer almaktadır. Düzeltili alet olarak 8 tane satır tanımlanmıştır. Satırların 3 tanesi basit yonga üzerine yapılmıştır. Basit yongalar tam (n:4), distal (n:5), medial (n:1) parçalardan oluşmaktadır. Yongaların tamamı kalındır ve tam parçalarda düz topuk (n:4) gözlenmiştir. Düz topukların tamamı geniş bir platforma sahiptir ve 2 tanesinde darbeleme veya aşındırmaya bağlı izler gözlenmiştir. Yongaların dorsal izleri arasında merkezci (n:5), ortogonal (n:2) ve proksimalden paralel (n:3) çıkarımlar gözlenmiştir. Satırların bir tanesinde dorsal yüzeyin sol kenarında üç tane iri çıkarım yapılmış, bir diğerinin distal ucun sol kenarında iri çıkarımlar yapılmış, sonuncusunda ise dorsal yüzeyin sol kenarında iri çıkarımlar yapılarak işlenmiştir. Yongalarda distal kırılmaların çoğu (n:8) düzdür ancak bir tane menteşe kırık yer almaktadır. Ölçüler (n:10) uzunluk 62-94 mm, genişlik 52-78 mm, kalınlık 24-65 mm arasında değişiklik göstermektedir.

İri yongalar, distal (n:1) ve proksimal (n:1) parçalardır. Proksimal parçanın topuk kısmının yonga çıkarılırken kırıldığı düşünülmektedir. Topuğu olan proksimal iri yonga ise düz topuğa sahiptir ve herhangi bir düzeltisi yoktur. İç yüzde sert vurgaç tekniğini gösteren iri dalgalar mevcuttur. Distal ve proksimal iri yongaların dorsal çıkarım izleri merkezlidir. Distal olan parçanın bitimi düzdür. Distal ve proksimal iri yongaların ölçüleri sırasıyla; uzunlukları 129 ve 92 mm, genişlikleri 88 ve 96 mm ve kalınlıkları 60 ve 57 mm'dir. Satırlar 2 tane yumru,

2 düzensiz ve bir tane yassı parça üzerine yapılmışlardır. Satır olan 2 yumru parçanın dorsal yüzeyinde iki, ventral yüzeyde ise tek bir iri çıkarım bulunmaktadır. Her iki satırdan da iri çıkarım yapılarak sivri bir keskin yüzey oluşturulmuştur. Bu satırların ölçüleri: uzunluk 64 ve 100 mm, genişlik 65 ve 97 mm, kalınlık 33 ve 53mm'dir. İki düzensiz parçanın sadece tek bir yüzeyinde belirgin çıkarımlar yapılmıştır. Ölçüleri; uzunluk 70 ve 53 mm, genişlik 49 ve 50 mm, kalınlık 31 ve 23 mm'dir. Yassı parça ise medialdir. Hammaddesi bazalttır. Yassı parçanın tek bir yüzeyinden yan yana iki iri çıkarım yapılmıştır. Ölçüsü: uzunluk 213 mm, genişlik 141 mm, kalınlık 49 mm'dir. Clacton yonganın hammaddesi trakittir. Düz ve düzeltilmiş bir topuğa sahiptir. Dorsal çıkarım izleri tek yönlü paraleldir ve distalin kırılması düzdür. Uzunluğu 45 mm, genişliği 43 mm, kalınlığı 26 mm'dir. Divriği-1 buluntu alanındaki yontmataş kalıntıları bu alanın Alt Paleolitik Dönem'e ait olduğunu göstermektedir. Parçaların genel özellikleri, bu topluluğun Mod-1 endüstrisi içerisinde değerlendirilebileceğini düşündürmektedir.

Divriği-2 Buluntu Alanı

Divriği-İliç Karayolu üzerinde, Demirdağ, Demirtepe, Çakırtarla, Gedikbaşı, Adatepe (Pingen) ve Madenli köylerine ait sürülmüş tarlalar araştırılmıştır (Açikkol Yıldırım vd., 2019). Tanımlanan yontmataş kalıntılar, çekirdek (n:1), basit dilgi (n:1), kabuklu yonga (n:1), basit yonga (n:1) ve yumru parçadan (n:1) oluşmaktadır. Çekirdek tamdır ve kırmızı çakmaktaşıdan üretilmiş prizmatik-mikro dilgi çekirdeğidir. Dorsal ve ventralde az oranlarda patina gözlenmiştir. Kabuk kalıntısı çakıltaşı tipte olup ikincil bir çakmaktaşı kaynağını içermektedir. Tek bir vurma platformu vardır ve yongalanan yüzeyin taşımaliği yonga ve dilgidir. Ölçüleri uzunluk 46 mm, genişlik 27 mm, kalınlık 26 mm'dir. Çekirdek üzerinden çıkarılan en uzun parçanın ölçüsü ise 18 mm olarak ölçülmüştür.

Basit dilgi aynı zamanda iki kenarı dışbükey kenar kazıyıcıdır, patinalı olduğu için hammaddesi belirlenmemiştir. Dorsal çıkarım izleri proksimal yönden paralel çıkarımlıdır. Kenar kazıyıcının sağ ve sol tarafında düzeltmeler mevcuttur. Kırılma tipi ise düzdür. Ölçüleri ise uzunluk 51 mm, genişlik 20 mm, kalınlık 8 mm'dir. Kabuklu yonga façetalı topuğa sahiptir. Kabuk tipi birincil kökenli olarak belirlenmiştir. Ölçüleri uzunluk, 53 mm, genişlik 50 mm, kalınlık 11 mm'dir. Basit yonga dişlemeli alet olarak sınıflandırılmıştır. Aletin solunda invasive düzeltmeler gözlenmiştir. Alet distal parça olduğu için topuğu gözlenmemiştir. Dorsalde birincil kökenli kabuk bulundurur. Dorsal çıkarım izleri gözlenmemiştir. Ölçüleri uzunluk 76 mm, genişlik 45 mm, kalınlık 25 mm'dir. Yumru parça satır olarak tanımlanmıştır. Nodüler bir çakmaktaşının ön kısmı düzeltilmiştir; düzeltme yumrunun önünde ve tamamını kapsamaktadır. Açılan keskin kenarın orta kısmında tek iri bir çıkarım yapılmış, daha sonra bu iri çıkarımın sağ ve sol kenarında küçük ve tüm kenarı kaplayan çıkarımlar yapılmıştır. Ölçüleri uzunluk 118 mm, genişlik 88 mm, kalınlık 32 mm'dir.

Altınyayla İlçesi Buluntu Alanları

Çevresi dağlarla çevrili bir ova özelliği gösteren Altınyayla, Paleolitik aktivite açısından diğer ilçeler kadar zengin değildir. Burada tespit edilen yontmataşların tamamı çakmaktaşıdan üretilmiştir. 2019 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmasına ait görseller Fotoğraf 3'te sunulmuştur.

Altınyayla-1 Buluntu Alanı (Tahtayurt Köyü)

Tahtayurt Köyü çıkışındaki tarlalarda, tanımlanan yontmataş aletler arasında oldukça küçük boyutlu aletlere de rastlanmıştır. Bu bölgede toplam 3 tane tam parça, 1 tane distal ve 1 tane medial olmak üzere toplam 5 adet basit yonga ve 1 tane medial parça olan doğal sırtlı yonga tanımlanmıştır. Doğal sırtlı yonganın sol ve ön kısmında düzeltmeler tespit edilmiş ve yakınsak dışbükey kenar kazıyıcı (*Convergent convex side scraper*) olarak tanımlanmıştır. Tam

parça olan basit yongaların ikisinin de sol kısmında düzelti tespit edilmiş birisi tek kenarı dışbükey kenar kazıyıcı olarak, bir diğeri ise tek kenarı içbükey kenar kazıyıcı (*Single concave side scraper*) olarak tanımlanmıştır. Medial parça olan basit yonganın ise sağ ve sol kısmında düzelti tespit edilmiş ve tipik ön kazıyıcı (*typical end scraper*) olarak tanımlanmıştır. Topuk kısmı olan yongaların düz topuk tipinde olduğu gözlenmiştir ve hiçbirinde topuk düzeltisi yoktur. Basit yongaların 4'ünde dorsal kabuk gözlenmiştir. Kabuk tipleri çakıl (n:3) ve sert kireçimsi kabuktur (n:1). Dorsal çıkarım izleri doğal sırtlı yongada gözlenememiş; basit yongaların da bir tanesinde gözlenememiştir. Bunun dışında 1 basit yonga merkezci; 1 tanesi proksimal ve distalden paralel; kalan 2 tanesi ise proksimalden paralel yönlü çıkarımlardır. Distali gözlenen 4 tane basit yonganın distal bitimi düzdür. Doğal sırtlı yonganın ölçüleri, uzunluk 23 mm, genişlik 16 mm, kalınlık 5 mm'dir. Basit yongaların ise uzunluk 28-42 mm, genişlik 17-37 mm, kalınlık 5-17 mm arasında değişiklik göstermektedir.

Altınyayla-2 Buluntu Alanı (AB 18 – Samankaya Köyü)

Her ne kadar Altınyayla yüzey araştırması sırasında ziyaret edilse de Samankaya idari olarak Şarkışla ilçesi sınırlarına aittir. Sürülmüş tarla yüzeyinde sarı renkli çakmaktaşlarından üretilmiş yonga, kenar kazıyıcı gibi Orta Paleolitik çakmaktaşı buluntular (n:10), 1 tane tek kutuplu Levallois çekirdek ve 1 tane discoïd çekirdek olmak üzere toplam 2 adet çekirdek tanımlanmıştır. Çekirdeklerin bir tanesi tabular parça üzerine discoïd çekirdektir. Her iki çekirdeğin hammaddesi çakmaktaşıdır. Dorsal yüzeyinde çakıl tipi kabuk bulunmaktadır. Dolayısıyla hammaddesinin birincil hammadde kaynağından toplandığı bilinmektedir. Vurma platformu 3'ten daha fazladır ve ortogonal konumlanmıştır. Milimetrik ölçüleri, uzunluk 51 mm, genişlik 48 mm, kalınlık 22 mm'dir. Çekirdek üzerinden çıkarılan en uzun parçanın uzunluğu 20 mm'dir ve yongalanan yüzeyin taşımaliği yongadır. Diğer çekirdek tabular parça üzerine Levallois bidirectional tiptedir. Dorsal yüzeyde birincil hammadde kaynağına işaret eden çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Tek bir vurma platformu vardır. Ölçüleri uzunluk 65 mm, genişlik 48 mm, kalınlık 38 mm'dir. Çekirdek üzerinden yongalanan en uzun parçanın ölçüsü 54 mm'dir ve yongalanan yüzeyin taşımaliği yonga ve dilgidir.

Taşımaliıklar, kabuklu yonga (n:3), Levallois yonga (n:4), basit dilgi (n:1), yanılıcı Levallois uç (n:1), Eclat debordant'tır (n:1). Tüm taşımaliıkların hammaddesi çakmaktaşıdır. Eclat debordant tam parçadır. Düz topuğa sahiptir. Dorsal yüzeyde çakıl tipte kabuk mevcuttur. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paraleldir ve distalin bitimi düzdür. Ölçüleri uzunluk 45 mm, genişlik 16 mm, kalınlık 7 mm'dir. Kabuklu yongaların hepsi tam parçadır. Hepsinin topuğu düzdür ve platform düzeltileri yoktur. Dorsal yüzeyde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri belirlenememiştir. Distal bitimleri düzdür. Ölçüleri uzunluk 34-67 mm, genişlik 24-58 mm, kalınlık 5-20 mm arasında değişlik göstermektedir. Levallois yongaların 2 tanesi düzelti alettir. Düzeltili aletlerden bir tanesinin sağında ve solunda düzeltiler vardır ve iki tarafı düz dışbükey kenar kazıyıcı (*double straight/convex side scraper*) olarak tanımlanmıştır. Proksimal parçadır. Façetalı topuğa sahiptir ve topuk üzerinde düzeltiler mevcuttur. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paraleldir. Proksimal parça olduğu için distalin bitimi gözlenememiştir. Ölçüleri uzunluk 43 mm, genişlik 32 mm, kalınlık 7 mm'dir. Diğeri ise kompozit alet olarak tanımlanmıştır. Tam parça olan alet façetalı topuğa sahiptir ve topuk kısmında düzeltiler mevcuttur. Dorsal çıkarım izleri merkezci'dir. Sağ kenarda çentik düzelti ve sol ventral yüzeyde sıralı iri pulcuk düzelti vardır. Distalin bitimi düzdür. Ölçüleri uzunluk 53 mm, genişlik 39 mm, kalınlık 9 mm'dir. Diğeri iki Levallois yonga tam parçadır, façetalı topuğa sahiptir. Bir tanesinin dorsal yüzeyde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri ise bir tanesinde tanımlanamamıştır; diğeri ise paralel ve lateral çıkarımlardır. İkisinde de distalin bitimi düzdür. Ölçüleri uzunluk 38 mm ve 30 mm, genişlik 43 mm ve 26 mm, kalınlık 14 mm ve 6 mm'dir. Basit dilgi tam parçadır. Dilginin dorsal yüzeyinde çakıl tipte

kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paralel çıkarımlardır. Distalin bitimi düzdür. Ölçüsü, uzunluk 58 mm, genişlik 21 mm, kalınlık 10 mm'dir. Yanıltıcı Levallois uç tam parçadır. Düz topuğa sahiptir. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paraleldir. Distalin bitimi menteşe tiptedir. Ölçüleri uzunluk 26 mm, genişlik 27 mm, kalınlık 7 mm'dir. Eclat debordant tam parçadır. Topuğu düzdür. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paraleldir. Distalin bitimi düzdür. Ölçüleri uzunluk 45 mm, genişlik 16 mm, kalınlık 7 mm'dir.

Gürün İlçesi Buluntu Alanları

Gürün ilçesindeki yüzey araştırması 2019 yılında gerçekleştirilmiştir. Gürün, hammadde kaynağı olarak çakmaktaşı ve volkanik kökenli bazalt açısından Kangal kadar zengin bir ilçedir. Ancak büyük bazalt kütlelerini kapsayan Kangal-Gürün karayolu üzerindeki alanlarda herhangi bir Paleolitik aktiviteye rastlanmamıştır. Gürün-Darende karayolunun kuzeyindeki geniş bir alan ve Elbistan sınır bölgesi ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu bölgede Çevirme Mezrası, Mahkenli (Ağaçlı), Ayvalı, Yuva ve Bahçeici köylerine gidilmiştir. Bölgede kötü kalitede çakmaktaşı ve bazalt bulunmasına rağmen insan aktivitesine ilişkin herhangi bir iz rastlanmamıştır. Gürün ilçesinde 11 tane buluntu yeri (Külahlı, Çayboyu, Kavakköy 1-AB 12, Kavakköy 1-AB 13, Kızılburun, Karakuyu, Başören, Güldede, Karapınar, Beypınarı, Akpınar) belirlenmiştir. Gürün yüzey araştırmasına ait görseller Fotoğraf 4'te sunulmuştur.

Gürün-1 Buluntu Alanı (Lokalite 012 – Eskibektaşlı Köyü)

Kangal ilçesinde, Sivas-Gürün karayolu, Eskibektaşlı Köyü yol ayrımından hemen sonra, yolun güneyindeki tarlalarda yerde çok yoğun miktarda çakmaktaşı ve yontma taşlar ile karşılaşmıştır. Paleolitik malzeme açısından oldukça zengin bir alan bu yerde 9 adet taşımalık tespit edilmiştir. Bunlar arasında kabuklu dilgi (n:1), basit dilgi (n:1), basit yongalar (n:7) yer almaktadır. Basit yongaların yalnızca bir tanesi medial parçadır, geriye kalan taşımalıkları hepsi tam parçadır. Kabuklu dilginin hammaddesi krem renkli, beyaz benekli mat ve damarsız çakmaktaşıdır. Kabuk tipi yumuşak olan bu parça, birincil bir kaynaktan toplanmıştır. Topuk tipi kabukludur ve menteşe kırığa sahiptir. Ölçüsü, uzunluk 52 mm, genişlik 23 mm, kalınlık 11 mm'dir. Tam parça olan basit dilginin hammaddesi grimsi kırmızı-yeşil, donuk içinde beyaz benekleri olan çakmaktaşıdır. Topuk tipi düzdür. Dorsal yüzeyi sert kireçimsi kabuk tipindedir. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paralel yönlüdür ve distalin bitimi düzdür. Ölçüsü, uzunluk 49 mm, genişlik 25 mm, kalınlık 10 mm'dir. Basit yongaların hammaddesi krem-beyaz, yeşil kahverengi renklerde, beyaz benekli, damarlı, mat çakmaktaşılarıdır. Basit yongaların topukları kabuklu (n:2) ve çatı biçimli (n:4) tiptedir. Dorsal yüzeyinde kabuk bulunduran (n:5) yongalar yumuşak çakmaktaşı kaynaklarından elde edilmişlerdir. Dorsal çıkarım izleri arasında proksimalden paralel yönlü olanlar (n:4), merkezci (n:1) ve orthogonal (n:1) parçalar yer almaktadır. Bir tane basit yonganın ise dorsal çıkarım izi gözlenmemiştir. Kırılma örnekleri arasında basamaklı (n:1) ve düz (n:5) tipte olanlar yer alır. Ölçüm ortalamaları, uzunluk 31-42 mm, genişlik 18-50 mm, kalınlık 8-21 mm arasında değişiklik göstermektedir. Yontmataş kalıntıları Gürün-1 buluntu alanının Orta Paleolitik Dönem'e ait olduğu göstermektedir.

Gürün-2 Buluntu Alanı (Külahlı Köyü)

Külahlı Köyü, Gürün ilçesindeki 2 numaralı lokaliteyi oluşturmaktadır. Bu bölgeden 1 tane basit yonga, 1 tane basit dilgi, 1 tane yonga parçası olmak üzere toplam 3 taşımalık ve 1 adet çekirdek tanımlanmıştır. Hepsinin hammaddesi çakmaktaşıdır. Çekirdek tabular parça üzerine discoid tiptedir ve tam parçadır. Dorsal ve ventral yüzeylerde az oranda patina gözlenmiştir. Dorsal yüzeyde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Karşit, zıt yüzlerde (opposed, opposite face) konumlanmış iki vurma yüzeyi vardır. Ölçüsü uzunluk 37 mm, genişlik 32 mm,

kalınlık 21 mm'dir. Çekirdek üzerinden yongalanan en uzun parçanın uzunluğu 30 mm'dir ve yongalanan yüzeyin taşımaliğı yonga ve dilgidir.

Basit yonga tam parçadır ve topuğu düzdür. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paraleldir. Distalin bitimi düzdür. Ölçüleri uzunluk 17 mm, genişlik 25 mm, kalınlık 5 mm'dir. Basit dilgi proksimal parçadır. Topuğu düzdür. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paraleldir. Proksimal parça olduğu için distal bitimi gözlenememiştir. Ölçüleri uzunluk 28 mm, genişlik 17 mm, kalınlık 7 mm'dir. Yonga parçası medial parçadır. Dolayısıyla topuğu, dorsal çıkarım izleri ve distal bitimi gözlenememiştir. Taşımaliğın sağ kenarında düzelti gözlenmiş ancak düzeltili alet tipleri arasındaki sınıflandırması yapılamamıştır. Ölçüsü uzunluk 39 mm, genişlik 22 mm, kalınlık 16 mm'dir.

Gürün-3 Buluntu Alanı (Çayboyu/Gökpınar Gölü Yolu)

Gürün 3 numaralı buluntu alanı, Çayboyu/Gökpınar Gölü yolu üzerinde bulunmaktadır. Bu bölgeden 34 adet yontmataş buluntu (n:6 çekirdek, n:28 taşımaliğ) tanımlanmıştır. Çekirdeklerin 2 tanesi tabular parça üzerine Levallois unidirectional tiptedir. Dorsalde orta, ventralde ise az oranlarda patina tespit edilmiştir. Dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Çekirdeklerin bir tanesinin tek platformu, diğeri ise karşıt ve zıt yüzde konumlanmış iki platformu vardır. Çekirdeklerin bir tanesi tükenmiş diğeri ise oldukça yassılaştığı için başka bir parça çıkarılamayacak durumdadır. Levallois unidirectional çekirdeklerin uzunlukları 70 ve 91 mm, genişlikleri 61 ve 86 mm, kalınlıkları 20 ve 25 mm'dir. Çekirdek üzerinden yongalanan en uzun parça sırasıyla 55 ve 77 mm'dir ve yongalanan yüzeyin taşımaliğı ikisinin de yongadır.

Çekirdeklerin iki tanesi amorf taşımaliğlara yapılmış mikro çekirdektir. Dorsalde ve ventral yüzeylerde az oranda patina gözlenmiştir. Dorsal yüzeyi çakıl tipte kabuktur. İkisinin de tek vurma platformu vardır. Ölçüleri uzunluk 76 ve 84 mm, genişlik 65 ve 56 mm, kalınlık 43 ve 33 mm'dir. Çekirdekler üzerinden çıkarılan son parçaların ölçüsü 34 ve 33 mm'dir. Yongalanan yüzeyin taşımaliğı dilgi ve yongadır.

Çekirdeklerin bir tanesi çakıltaşı üzerine, bir diğeri düzensiz parça üzerine discoid tiptedir. Dorsal ve ventral yüzeylerde az oranda patina gözlenmiştir. Dorsal yüzeyleri çakıl tipte kabuktur. Çekirdeğin bir tanesi, karşıt ve zıt yüzlerde (*opposed, opposite face*) iki vurma platformuna sahiptir. Diğeri tek vurma platformludur. Ölçüleri uzunluk 67 ve 79 mm, genişlik 62 ve 55 mm, kalınlık 36 ve 45 mm'dir. Çekirdekten çıkarılan son parçaların ölçüsü 54 ve 59 mm'dir ve bir tanesinden yonga, bir diğeri ise dilgi elde edilmiştir.

Taşımaliğlar arasında 1 adet distal parça olan kabuklu yonga, 1 tane tam parça hâlde kabuklu dilgi, 17 tane basit yonga (tam n:4, proksimal n:1, distal n:4, medial n:8), 1 tane tam parça basit dilgi, 3 tane Levallois yonga (tam n:2, medial n:1), 1 tane tam parça Levallois dilgi, 1 tane distal éclat debordant, 1 tane medial doğal parça, 1 tane tam ve 1 tane distal Clacton yonga yer alır. Taşımaliğların dorsalinde kabuk bulunanların tamamında çakıl tipi kabuk gözlenmiştir. Kabuklu yonganın distal bitişi düzdür ve uzunluğu 41 mm, genişliği 50 mm, kalınlığı 9 mm'dir. Kabuklu dilginin ise distal bitişi dalmalıdır ve uzunluğu 91 mm, genişliği 39 mm ve kalınlığı 15 mm'dir. Basit yongaların topuk tipleri kabuklu (n:1), düz (n:2), façetalı (n:1), çizgi (n:1) tiptedir, 9 tanesinde dorsal kabuk vardır, dorsal çıkarım izleri merkezci (n:5), proksimalden paralel yönlü (n:7), proksimal ve distalden paralel yönlü (n:1), lateralden paralel yönlü (n:1) ve ortogonaldır (n:1), 2 tanesinin topuk tipi belirlenememiştir. Distal bitişi hepsinde (n:8) düzdür. Ölçüleri uzunluk 25-59 mm, genişlik 26-62 mm, kalınlık 4-27 mm arasında değişiklik göstermektedir. Basit dilgi düz topuğa sahiptir. Dorsal çıkarım izleri merkezci ve distal bitişi düzdür. Ölçüsü uzunluk 43 mm, genişlik 26 mm, kalınlık 9 mm'dir. Levallois yongaların bir tanesi düz topuğa, diğeri ise façetalı topuğa sahiptir. Dorsal çıkarım izleri

merkezcil (n:2) ve proksimalden paralel yönlü (n:1) olarak belirlenmiştir. Distal bitişleri düz ve menteşe tipindedir. Ölçüleri uzunluk 35-54 mm, genişlik 32-47 mm, kalınlık 8-18 mm'dir. Levallois dilgi, düz topuğa sahiptir ve dorsal çıkarım izleri merkezcildir. Distal bitiş düzdür. Ölçüsü uzunluk 50 mm, genişlik 27 mm, kalınlık 7 mm'dir. Eclat debordant'ın dorsal çıkarım izleri proksimalden paralel yönlüdür. Distal bitiş menteşe tipindedir. Ölçüsü uzunluk 22 mm, genişlik 35 mm, kalınlık 8 mm'dir. Doğal parçanın sağ kenarda dişleme formunda düzelti mevcuttur; ölçüsü uzunluk 32 mm, genişlik 25 mm, kalınlık 8mm'dir. Clacton yonga düz topuğa sahiptir. Dorsal çıkarım izleri lateralden paralel yönlüdür. Distal bitiş düzdür. Ölçüsü uzunluk 32 mm, genişlik 40 mm, kalınlık 12 mm'dir. Diğer clacton yonganın ise dorsal çıkarım izleri belirlenememiştir. Distal bitiş düzdür. Ölçüsü 92 mm, genişlik 63 mm, kalınlık 26 mm'dir. Basit yongaların 6 tanesi düzeltili yontmataş alet olarak tanımlanmıştır. Bunlar arasında iki tane tek-dışbükey kenar kazıyıcı, 1 tane tek-düz kenar kazıyıcı, 3 tane iri pulcuk düzeltili ön kazıyıcı yer alır.

Gürün-4 Buluntu Alanı (Akpınar Köyü)

Gürün ilçesinin Akpınar köyünde 17 adet yontmataş alet tanımlanmıştır (n:2 çekirdek, n:15 taşımalık) tanımlanmıştır. Çekirdeklerin bir tanesi çakıltaşı üzerine protoprizmatik tipte çekirdektir ve tam parçadır. Dorsal ve ventral yüzeylerde az derecede patina gözlenmiştir. Dorsal yüzeyi çakıl tipte kabuktur. Çekirdeğin platformu, aynı yüzeyde zıt yönlü olarak konumlanmıştır. Çekirdeğin yongalama yüzeyinin düzlüğü sebebiyle kullanımına devam edilmemiştir. Ölçüleri uzunluk 54 mm, genişlik 44 mm, kalınlık 22 mm'dir. Çekirdek üzerinden çıkarılan en uzun parçanın ölçüsü 30 mm'dir. Yongalanan yüzeyin taşımılığı ise yongadır. Diğer çekirdek çakıltaşı üzerine discoid tiptedir ve tam parçadır. Dorsal ve ventral yüzeylerde orta derecede patina gözlenmiştir. Dorsal yüzeyi çakıl tipte kabuktur. Tek vurma platformu vardır. Ölçüsü uzunluk 114 mm, genişlik 110 mm, kalınlık 68 mm'dir. Çekirdek üzerinden çıkarılan en uzun parçanın ölçüsü 47 mm'dir. Yongalanan yüzeyin taşımılığı yongadır.

Taşımалıklar kabuklu yonga (n:2), basit yonga (n:7), basit dilgi (n:1), Levallois yonga (n:3), düzeltili doğal parça (n:1) ve Nahr Ibrahim (*Truncated faceted pieces*) (n:1) olarak tanımlanmıştır. Kabuklu yongaların ikisi de distal parçadır. Dolayısıyla topukları gözlenememiştir. Dorsal yüzeyleri çakıl tipte kabuktur. Dorsal çıkarım izleri yalnızca tek bir kabuklu yongada proksimalden paralel yönlü olarak kaydedilmiştir. Distalin bitimi ikisinin de düzdür. Ölçüleri uzunluk 60 mm ve 43 mm, genişlik 35 mm ve 42 mm, kalınlık 18 mm ve 10 mm'dir. Basit yongaların topuk kısmı gözlenebilenlerin (n:3) tamamı düz topuğa sahiptir. Dorsal yüzeyleri çakıl tiptedir. Dorsal çıkarım izleri bir tanesinin proksimalden paralel, diğerinin lateralden paralel, sonuncusunun ise merkezcildir. Distalin bitimi hepsinde düzdür. Ölçüleri uzunluk 39-42 mm, genişlik 30-38 mm, kalınlık 9-12 mm'dir. Distal parçaların (n:3) dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri merkezcil (n:1), proksimalden paralel (n:2) ve ortogonal (n:1) olarak sınıflandırılmıştır. Distalin bitimi menteşe tiptedir (n:2). Ölçüler uzunluk 34-55 mm, genişlik 21-33 mm, kalınlık 7-15 mm'dir. Basit dilgi medial parçadır. Dolayısıyla topuğu ve distal bitimi gözlenememiştir. Dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsalde kabuk bulundurması ve medial parça olması sebebiyle dorsal çıkarım izleri gözlenememiştir. Ölçüleri 41 mm, genişlik 21 mm, kalınlık 11 mm'dir. Levallois yongalar tam (n:2) ve distal (n:1) parçadır. Tam parçaların ikisinin de topuğu façetalıdır. Tam parçaların da bir tanesinin dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri proksimalden paralel (n:2), proksimal ve distalden paraleldir (n:1). Distal bitimleri menteşe (n:1), ve düzdür (n:2). Ölçüleri uzunluk 38-61 mm, genişlik 25-34 mm, kalınlık 9-17 mm'dir. Düzeltili doğal parçanın proksimal ve distali olmadığı için topuk ve distal bitimi gözlenememiştir. Dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri belirlenememiştir. Ölçüsü, uzunluk 49 mm, genişlik 24 mm, kalınlık 22 mm'dir. Nar

İbrahim medial parçadır. Sol kenarında iri pulcuk düzelti gözlenmiş ve tek kenarı dışbükey kenar kazıyıcı olarak tanımlanmıştır. Dorsal yüzeyi çakıl tipte kabuktur. Ölçüsü, uzunluk 64 mm, genişlik 36 mm, kalınlık 13 mm'dir.

Gürün-5 Buluntu Alanı (Beypınar Köyü)

Gürün-5 numaralı buluntu alanı Beypınar köyünde bulunmaktadır. 14 adet yontmataş alet (n:6 çekirdek, n:8 taşmalık) tanımlanmıştır. Çekirdekler bir kısmı (n:3) çakıltaşı üzerine Levallois bidirectional tiptedir. Hepsi tam parçadır. Dorsal ve ventral yüzeylerde az derecede patina mevcuttur. Dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Hepsinin tek vurma platformu vardır. Çekirdeklerin iki tanesinin yüzeyi yongalama için yeterince düz olduğu için kullanımına devam edilmemiştir. Ölçüleri (n:3) uzunluk 56-77 mm, genişlik 38-73 mm, kalınlık 30-44 mm arasında değişiklik göstermektedir. Çekirdekler üzerinden çıkarılan en uzun parçanın uzunluğu 30-44 mm arasındadır. Yongalanan yüzeyin taşımaliği yonga (n:2) ve yonga/dilgidir (n:1). Bir diğer Levallois bidirectional tipteki çekirdek düzensiz parça üzerine yapılmıştır ve tam parçadır. Dorsal ve ventral yüzeylerde az derecede patina gözlenmiştir. Dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Tek vurma platformu vardır. Tükenmiş çekirdektir. Ölçüleri uzunluk 41 mm, genişlik 33 mm, kalınlık 13 mm'dir. Çekirdek üzerinden çıkarılan en uzun parçanın uzunluğu 23 mm'dir. Yongalanan yüzeyin taşımaliği yongadır. Bir diğer çekirdek düzensiz parça üzerine discoid tiptedir. Tam parçadır ve dorsal ve ventral yüzeylerde az derecelerde patina mevcuttur. Tek vurma platformu vardır. Ölçüsü uzunluk 76 mm, genişlik 66 mm, kalınlık 45 mm'dir. Çekirdek üzerinden çıkarılan en uzun parçanın ölçüsü 45 mm'dir. Yongalanan yüzeyin taşımaliği dilgidir. Sonuncu çekirdek ise çakıltaşı üzerine mikro çekirdektir. Tam parçadır. Dorsal ve ventral yüzeylerde orta dereceli patina mevcuttur. Dorsal yüzeyi pebble kabuk tiptedir. Tek vurma platformu vardır. Ölçüsü uzunluk 59 mm, genişlik 30 mm, kalınlık 21 mm'dir. Çekirdek üzerinden yongalanan en uzun parçanın ölçüsü 21 mm'dir. Yongalanan yüzeyin taşımaliği yongadır.

Taşmalıklar tepeli (*crested*) dilgi (n:1) ve basit yonga (n:7)dir. Tepeli dilgi tam parçadır. Topuğu façetalıdır. Dorsal çıkarım izleri merkezciidir. Distalin bitimi düzdür. Ölçüleri, uzunluk 84 mm, genişlik 33 mm, kalınlık 31 mm'dir. Basit yongalar tam (n:4), distal (n:2) ve medial (n:1) parçadır. Tam parça olan basit yongaların bir tanesinin solunda düzelti vardır ve tek kenarı dışbükey kenar kazıyıcı olarak tanımlanmıştır. Topuğu kabukludur ve düzeltisi yoktur. Dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri ortogonaldır ve distalin bitimi düzdür. Ölçüsü, uzunluk 36 mm, genişlik 19 mm, kalınlık 11 mm'dir. Bir diğer düzeltili alet formu ise yine yonganın sağ kenarında iri pulcuk düzelti olarak görülmektedir ve tek kenarı düz kenar kazıyıcı olarak tanımlanmıştır. Bu aletin topuğu düzdür ve herhangi bir düzeltisi yoktur. Dorsal yüzeyi çakıl tiptedir ve dorsal çıkarım izleri proksimal yönlü paralel çıkarımlardır. Distalin bitimi düzdür. Ölçüsü uzunluk 37 mm, genişlik 20 mm, kalınlık 10 mm'dir.

Kalan basit yongalar ise façetalı (n:2) ve düz (n:1) topuğa sahiptir. Yalnızca basit yongaların bir tanesinin dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Dorsal çıkarım izleri merkezci (n:3), proksimal yönlü paralel çıkarım (n:2) ve lateral (yanal) yönlü paralel çıkarım (n:1) olarak belirlenmiştir. Distalin bitimi menteşe (n:2) ve düzdür (n:3). Ölçüleri, uzunluk 24-85 mm, genişlik 19-33 mm, kalınlık 8-31 mm'dir.

Gürün-6 Buluntu Alanı (Gürpınar-Kavakköy 1)

Gürün ilçesindeki Gürpınar-Kavakköy bölgesinde 5 adet yontmataş buluntu (n:1 çekirdek, n:4 çekirdek) tanımlanmıştır. Çekirdek çakıltaşı üzerine *El-kowm* tipte dilgi çekirdeğidir. Tam parçadır. Dorsal ve ventral yüzeyler az derecede patina gözlenmiştir. Dorsal yüzeyi pebble kabuk tiptedir. Tek vurma platformu vardır. Ölçüleri uzunluk 65 mm, genişlik

52 mm, kalınlık 37 mm'dir. Yongalanan yüzeyin taşımaliğı yonga ve dilgidir. Çekirdek üzerinden yongalanan en uzun parçanın ölçüsü 52 mm'dir.

Taşımaliıklar, kabuklu yonga (n:1), yonga parçası (n:2) ve iri yonga (n:1) olarak tanımlanmıştır. Taşımaliıkların hepsinin hammaddesi çakmaktaşıdır. Tam parça olan kabuklu yonga, düz topuğa sahiptir ve dorsal yüzeyinde çakıl tipte kabuk bulunmaktadır. Çok büyük bir kısmı kabuk barındırdığı için dorsal çıkarım izleri gözlenememiştir. Distalin bitimi düzdür. Ölçüsü uzunluk 46 mm, genişlik 65 mm, kalınlık 11 mm'dir.

Yonga parçalarının bir tanesi medial bir tanesi ise tam parçadır. Tam parça düz topuğa sahiptir ve distalin bitimi düzdür. İkisinin de dorsal çıkarım izleri gözlenememiştir. Ölçüleri uzunluk 64 ve 47 mm, genişlik 34 ve 29 mm, kalınlık 24 ve 27 mm'dir. İri yonga distal parça olduğu için topuğu gözlenememiştir. Dorsal çıkarım izleri lateral yönlü paralel çıkarımlardır. Distalin bitimi düzdür. Ölçüsü uzunluk 66 mm, genişlik 79 mm, kalınlık 27 mm'dir.

Tartışma

Sivas İli, Üst Kretase'de Tetis Denizi'nin yok olduğu ve kuzey-güney kıtalarının çarpışma sürecinin geliştiğı bir alanda bulunmaktadır. Burada çarpışma ve sonrasında tektonik hareketlere bağılı olarak temel kayalarının metamorfizmaya uğradığı, asidik ve bazik magmatitlerin oluştuğı bilinmektedir (Ayaz, 2013). Bu magmatitlerin örnekleri Yıldız Dağı, Karaçayır, Köseadağı ve Divriğı yöresinde bulunmaktadır. Yöredeki en genç magmatik kayalar Üst Pliyosen döneme ait andezit ve bazalt litolojisindeki volkanitlerdir (Ayaz, 2013). Aynı zamanda Sivas illinin güneydoğusunda geniş alanlarda bulunan Üst Miyosen-Pliyosen yaşlı volkanitler, sınırları batıda Kuruçay vadisine, güneydoğuda ise Fırat vadisine kadar uzanan Yama Dağı'ndan bilinen riyolit, andezit, bazalt, anglomera ve tüflerdir (Atabey vd., 1994; Sunkar vd., 2008).

2016 yılında başlayan Sivas ili Pliyosen ve Pleistosen dönem yüzey araştırması volkanik kayaçların bulunduğu bu bölgelerde yoğunlaştırılmıştır. Andezit ve bazalt gibi volkanik kökenli kayaçlar, Pleistosen dönemde yaşayan insanlar tarafından hammadde olarak kullanılmıştır. Bu bilgi ışığında araştırma, Yama Dağı'nda ve dağın etkili olduğu geniş coğrafik alanda, volkanik kökenli hammadde kaynaklarını, çakmaktaşı kaynaklarını, işlikleri, kaya sığınaklarını ve mağaraları tespit etmek amacıyla Kangal (kısmen Ulaş), Divriğı, Gürün ve Altınyayla (kısmen Şarkışla) ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Buluntular Kangal'da Neojen yaşlı karasal çökellerde, Divriğı'de ise Pliyosen yaşlı volkanik alanlarda yoğunlaşmaktadır. Divriğı'de volkanik kayaçlar daha çok tercih edilmişken, Kangal, Gürün ve Altınyayla ilçelerinde ise çakmaktaşıdan yontmataş aletlere rastlanmıştır. Bunun nedeni, Yama Dağı'nın sebep olduğu coğrafi farklılık ve farklı insan türlerinin farklı hammadde kaynaklarını tercih etmesi olabilir (Açikkol Yıldırım vd., 2017; 2019; 2020).

Yapılan yüzey araştırmasında ne yazık ki fosil insan ve hayvan kalıntıları tespit edilememiştir. Tecer Dağları'nda ve Divriğı'de doğal kireçtaşı mağaralar belirlenmesine rağmen bunların içerisinde Paleolitik Çağ dolgularına rastlanmamıştır. Ancak incelenen tüm bölgelerde bol miktarda çakmaktaşı kaynakları tespit edilmiştir. Yerel halktan, bu kaynakların günümüze yakın dönemlerde bile döven taşı ocağı olarak kullanıldığı öğrenilmiştir. Özellikle Kangal'da derin çukurlar içeren ocaklar yer almaktadır ve bu ocaklardan iyi kalitede büyük boyutlarda yumrular hâlindeki çakmaktaşıları çıkarılarak ocakların hemen kenarında işlenmiştir (Fotoğraf 5). İşlenen parçalar küre biçimli çekirdekler ve yonga artıklarıyla karakterizedir. Bu tip alanlarda Paleolitik Çağ'a ait kalıntılar toplanmamıştır.

2016-2019 yılları arasında Paleolitik Çağ'a ait 236 adet yontmataş buluntu tanımlanmıştır. Tablo 1'de Sivas yüzey araştırmasında bulunmuş yontmataş buluntuların

koordinatları ve olası dönemleri sunulmuştur. Yüzeysel araştırması kapsamında radyometrik yaşlandırma yapılabilecek dolgu içeren bir buluntu alanı tespit edilememiştir. Bu nedenle yontmataş buluntuları Paleolitik stratigrafiye oturtmak oldukça güç olmuştur. Yontmataş buluntular değerlendirilirken teknolojik ve tipolojik özellikleri esas alınmıştır. Tablo 2’de tespit edilen yontmataşların teknolojik ve tipolojik özellikleri verilmiştir.

Divriği-1 buluntu alanı Alt Paleolitik kültürle ilişkilendirilmiştir. Buradan tespit edilen 28 adet yontmataşın tamamı volkanik kökenli, iri taneli, kırmızı ve gri renklerdeki riyolit ve bazalt kaynaklardan oluşmaktadır. Bu buluntu alanındaki çekirdeklerin neredeyse tamamı tek vurma platformludur ve çekirdekten çıkarılan son ürünler yonga olarak tanımlanmıştır. Sadece küre tipli çekirdekten hem yonga hem de dilgi çıkarılmıştır. Çekirdeklerde çoğunlukla platformlar açılmadan, gelişigüzel vurularak parçalar çıkarılmıştır. Çekirdekten yonga çıkarmadan önce herhangi bir hazırlık yapılmamıştır. Düzeltile aletler arasında yer alan satırların tamamı düzensiz ve yassı taşımallıklardan yapılmıştır. İri çıkarımlarla satırların kenarları düzeltilmiş ve keskin kenar elde edilmiştir. Taşımallıkların neredeyse tamamı yonga parçalarıdır. Taşımallıklar seçilirken herhangi bir düzeltme, şekillendirme, biçimlendirme yapılmamış, sadece keskin kenar elde etmek için yontulmuştur. Dorsal izlerinde merkezci olanlar yoğunluktadır. Divriği-1 buluntu alanındaki yontmataş topluluğu, düz yongalar, satır aletler ve çekirdek kalıntılarında oluşmaktadır. Yontmataşlar doğrudan vurma tekniği kullanılarak üretilmişlerdir. Endüstri içerisinde düzeltile aletler olarak sadece satırlar mevcuttur ve Aşölyen gibi iki yüzeylileri içeren bir endüstri yoktur. Divriği’de tespit edilen söz konusu endüstrinin, bu özelliğiyle Alt Paleolitik Dönem içerisindeki Mod 1 endüstrisine benzer olduğu düşünülmektedir. Divriği-1 buluntu alanından tespit ettiğimiz yontmataşlar Anadolu’da iyi bilinen Alt Paleolitik Dönem kültürleriyle karşılaştırılmıştır. Kaletepe Deresi-3 (V-XII seviyeleri, iki yüzeyle el baltaları, nacak-yonga endüstrisi, kıyııcı ve kıyııcı aletler ve küre biçimliler, Slimak vd., 2008), Karain E (geniş açılı iri yongalar ve hazırlanmamış çekirdekler, Otte vd., 1998) ve Gürgürbaba Tepesi (iki yüzeyle el baltaları ve iri yongalar, Baykara vd. 2022) gibi Alt Paleolitik Dönem kültürlerinin hiçbirine benzememektedir. Bunların yerine Dursunlu (Güleç vd., 1999) Mod 1 kültürü içerisinde yer alan kuvars aletler ve küre biçimliler ile karakterize endüstriye benzer olabileceği düşünülmektedir. Ancak örneklem sayısının azlığı bu çıkarımı güçleştirmektedir. Buna ek olarak Levant’tan bilinen ve Aşölyen endüstrisinin yanı sıra nacaklar, kıyııcı ve kıyııcı aletler ile karakterize olan Latamne (Clark, 1967) ve Ubeidiya (Bar-Yosef ve Goren-Inbar, 1993; Shea, 1999) topluluklarına benzer olabilir.

Sivas’ta Orta Paleolitik Dönem ile ilişkilendirilen (Tablo 1 ve 2) yerlerden 205 adet yontmataş tanımlanmıştır. Yontmataşların yapısında hammadde olarak çakmaktaşı kullanılmıştır. Orta Paleolitik olarak tanımlanan buluntu alanlarının büyük bir kısmı tarla olarak kullanıldığı için *in-situ* kalıntılarla karşılaşılmamıştır. Buluntular dağınık olarak ele geçmiştir. Genel olarak çekirdekler daha çok sayıda yer alır ve bunların içerisinde discoid, Levallois tek kutuplu ve tek vurma platformlu çekirdekler yaygındır. Çekirdeklerin vurma platformları tek platformdan üç platforma kadar farklılık göstermektedir. Taşımallıklar içerisinde basit yongalar hâkimdir. Düzeltile aletlerle çok sık karşılaşılmamıştır ama genel olarak kenar kazıyıcıların baskın olduğu görülmektedir. Sivas-Orta Paleolitik topluluğu kazıyıcılar, Levallois tek kutuplu ve discoid çekirdeklerin gözlendiği, düzeltile aletlerin nispeten az olduğu ve teknolojik olarak paralel ve merkezci çıkarımların yoğun olarak bulunduğu bir endüstridir. Yontmataş üretim tekniği bakımından doğrudan vurma yöntemi kullanılmıştır.

Sivas yüzeysel araştırmasında ele geçen yontmataş kalıntılarının neredeyse tamamı tekil buluntu alanlarından ele geçtiği için bölgesel bir karşılaştırma yapmak oldukça zordur. Ancak Sivas Orta Paleolitik buluntuları, Anadolu Orta Paleolitik topluluklarıyla karşılaştırıldığında, Karain Mağarası (Otte vd., 1998; Yalçınkaya vd., 1993), yonga ağırlıklı bir endüstrinin yanı

sıra Levallois çekirdekler ve discoïd biçimli çekirdeklerin varlığıyla da Sivas'a benzer görünmektedir. Hatay'ın Orta Paleolitik endüstrisini içeren Merdivenli ve Üçağızlı II mağaralarının (Baykara vd. 2015; 2016; 2021) yontmataşları, taşmalıklarında ve çekirdeklerinde yüksek oranda paralel çıkarımların varlığı ve düşük oranda ortogonal/merkezcil çıkarımların olmasıyla karakterizedir. Örneklem sayısı az olmasına rağmen, Sivas'taki birbirine yakın oranlardaki paralel ve merkezcil üretim, Hatay'dan farklı bir yontmataş endüstri geleneği olarak yorumlanabilir.

Sonuç

Sonuç olarak, Divriği daha çok volkanik kayaların kullanıldığı erken bir Alt Paleolitik geleneği yansıtırken, Kangal, Gürün ve Altınyayla çakmaktaşının tercih edildiği daha geç bir dönemi temsil etmektedir. Antropolojik ve arkeolojik açıdan Divriği ile Kangal ve diğer ilçeler en az iki, muhtemelen üç farklı kültürel örüntüye sahiptir. Divriği'de bulunan ve Afrika'nın Mod 1 endüstrisine (Oldovan) benzerlik gösteren, volkanik kayaların tercih edildiği Alt Paleolitik buluntular sadece Sivas'ın değil, Türkiye'nin de en eski kültürlerinden birine aittir. Divriği'deki bu kültürün daha iyi anlaşılabilmesi için Arapgir (Malatya)-Elâzığ arasındaki bölgenin dikkatle araştırılması gerekmektedir. Çünkü Yama Dağı'nın volkanik kayaları Malatya sınırları içerisinde de bulunmaktadır ve Divriği'nin kuzeyinde yer alan Zara ve İmranlı bölgelerine yapılan kısa süreli ziyaretlerde herhangi bir Paleolitik bulguya rastlanmamıştır. Divriği buluntuları, Erken Pleistosen'de Doğu Akdeniz'den kuzeye doğru göç eden Oldovan gelenekli *H. erectus* insanların, sadece Akdeniz Bölgesi üzerinden batıya doğru değil, Güney Anadolu'dan kuzeye doğru da hareket ettiklerinin ipuçlarını sağlamaktadır. Buluntuların çoğunun Orta Paleolitik'e ait olduğu Kangal ve Gürün'de, bol miktarda volkanik kayaç bulunmasına rağmen, buradaki insanlar alet üretmek için çakmaktaşını tercih etmiştir. Bölgedeki Orta Paleolitik kültürünün daha iyi anlaşılabilmesi için Darende-Malatya ve Elbistan-Kahramanmaraş ile Adıyaman arasındaki geçiş bölgelerinin araştırılması gerekmektedir. Sivas Orta Paleolitik'inde farklı hammaddelerin seçimi farklı insan türlerinin varlığını (*Homo heidelbergensis?* *Homo sapiens neanderthalensis?* *Homo sapiens?*) düşündürmektedir. Bu araştırmanın amaçlarından biri bu insanlara ait fosillere ulaşmaksa da fosil bulunabilecek çökellere sahip mağara ya da kaya altı sığınağı tespit edilememiştir. Sivas yüzey araştırması bulguları, yüksek rakımlı ve soğuk bölgelerde Paleolitik buluntuların olabileceğini göstermesi açısından da önemlidir. Sivas, günümüzde olduğu gibi, Pleistosen Dönem'de de kuzey-güney ve doğu-batı arasında önemli bir geçiş bölgesi olma özelliğine sahiptir. Malatya ve Kahramanmaraş illerindeki Paleolitik araştırmaların derinleştirilmesiyle birlikte, Sivas'ın Paleolitik insanların ve kültürlerinin rotası çok daha iyi anlaşılacaktır.

Teşekkür

Sivas İli Yüzey Araştırmasına izin veren TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne çok teşekkür ederiz. Bu araştırma 2017-2019 yılları arasında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi CÜBAP Başkanlığı tarafından (EDB-33 numaralı proje) ve 2017 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından desteklenmiştir. Araştırmaya bakanlık temsilcisi olarak katılan Sayın Ömer Kalın, Sema Sözcü, Mehtap Ateş ve Yasin Karagöz'e uyumlu ve destekleyici katılımları için minnettarız. Özverili çalışmaları ve katkıları için Sayın Olcay Zengin Koşan, Serkan Şahin, Sercan Acar, Mahir Yıldırım, Birkan Gülseven, Onur Soydan ve Özge Birol'a çok teşekkür ederiz.

Kaynakça

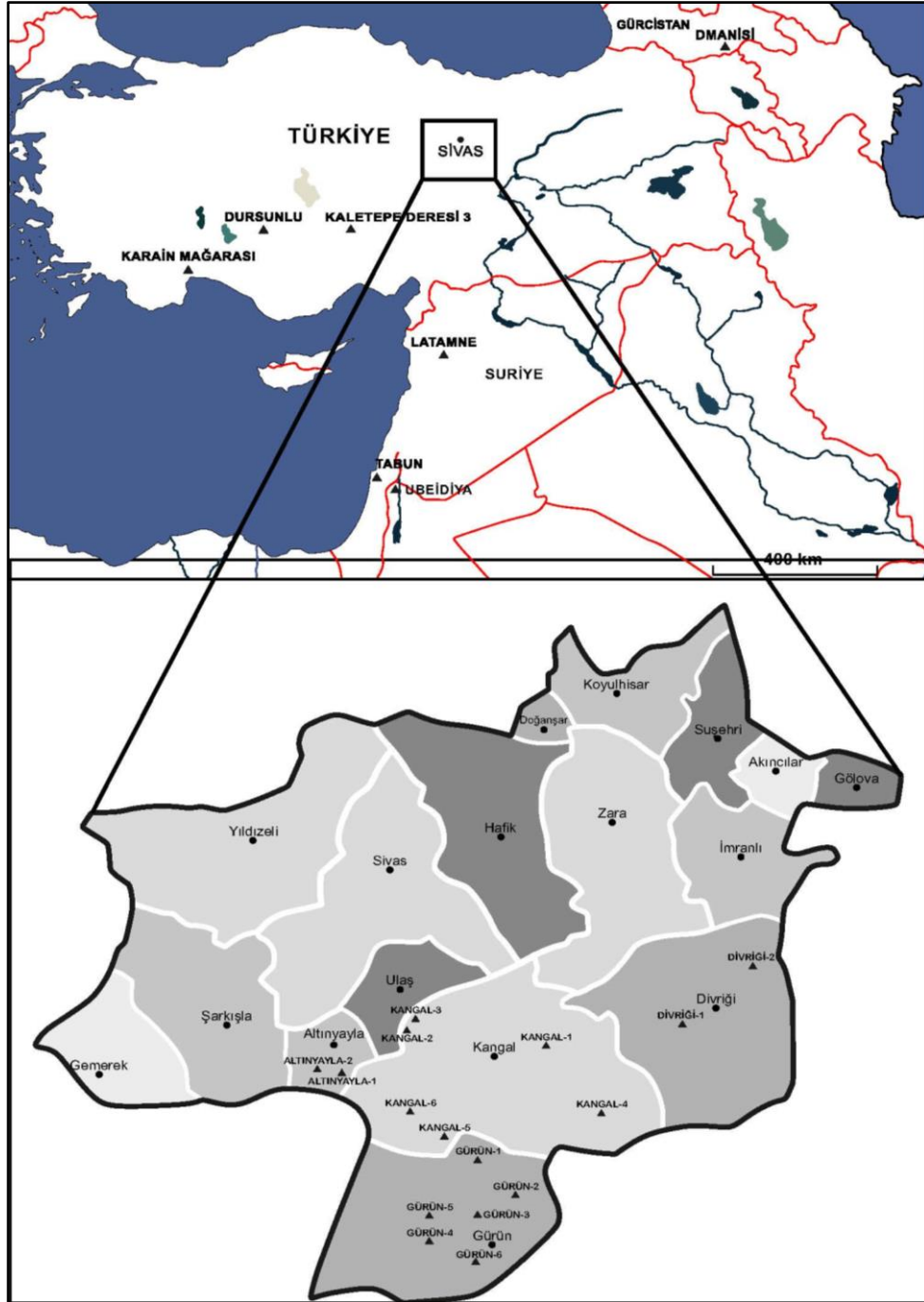
- Açikkol Yıldırım, A., Baykara, İ., Engin, A., Ay, F. ve Kalın, Ö. (2017). 2016 yılı Sivas il ve ilçelerinde Pliyosen ve Pleyistosen Dönem yüzey araştırması. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 35(1), 189-202.
- Açikkol Yıldırım, A., Baykara, İ., Zengin Koşan, O., Şahin S., Acar, S., Ay, F. ve Sözcü, S. (2019). 2017 yılı Sivas ili ve ilçelerinde Pliyosen ve Pleyistosen Dönem yüzey araştırması. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 36 (1), 267-274.
- Açikkol Yıldırım, A., Baykara, İ., Zengin Koşan, O., Yıldırım, M., Acar, S., Gülseven, B. ve Ateş, M. (2020). 2018 yılı Sivas ili ve ilçelerinde Pliyosen ve Pleyistosen Dönem yüzey araştırması. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 37 (1), 249-256.
- Akbulut, G. (2004). *Divriği ilçesinin coğrafyası*. Basılmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı. Erzurum.
- Akbulut Özpay, G. (2020). Fiziki coğrafya. Kavak K.Ş (Ed) içinde, *Sivas Atlası* (s.43-50). Sivas: SVS Yayıncılık.
- Alperson-Afil, N. (2008). Continual fire-making by hominins at Gesher Benot Ya'aqov, Israel. *Quaternary Science Reviews*, 27(1),733-1739. <https://doi.org/10.1016/j.quascirev.2008.06.009>
- Ariai, A. ve C. Thibault. (1975). Nouvelles précisions à propos de l'outillage Paléolithique ancien sur Galets du Khorassan (Iran). *Paléorient*, 3, 101-108.
- Atabey, E., Bağırsakçı, S., Canpolat, M., Gökçaya, K.Y., Günel, S. ve Kılıç, N. (1994). Gürün Kangal (Sivas) Darende-Hasançelebi arasının jeolojisi. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Rapor No: 9760, Ankara (yayımlanmamış).
- Ayaz, E. (2013). Sivas yöresinin karmaşık jeolojik yapısına bağlı olarak gelişen önemli maden yatakları ve MTA'nın Sivas yöresindeki yeni bulguları. *MTA Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni*, 16, 65-87.
- Bar-Yosef, O. (1980). Prehistory of Levant. *Annual Review of Anthropology*, 9, 101-133.
- Bar-Yosef, O. ve N. Goren-Inbar. (1993). The lithic assemblages of 'Ubeidiya, a Lower Paleolithic site in the Jordan Valley. *Qedem*, 34. Monographs of the Institute of Archaeology, Hebrew University, Jerusalem.
- Baykara, İ. (2013). Hatay Orta Paleolitik Dönem topluluklarında mobilite ve yerleşim sistemleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53 (2), 181-199.
- Baykara, İ., Mentzer, S.M., Stiner, M.C., Asmerom, Y., Savaş Güleç, E. ve Kuhn, S.L., (2015). The Middle Paleolithic occupations of Üçağızlı II Cave (Hatay, Turkey): Geoarcheological and archeological perspectives. *Journal of Archaeological Science: Reports* 4, 409-426.
- Baykara, İ., Kuhn, S.L. ve Silibolatlaz Baykara, D. (2016). Mousterien lithic assemblages of Merdivenli Cave. *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, 16(1), 101-115. [10.5281/zenodo.35524](https://doi.org/10.5281/zenodo.35524)
- Baykara, İ., Dinçer, B., Şahin, S., Baykara D. ve Bolkan, İ.H. (2017). 2015 yılı Van ili Pleistosen Dönem yüzey araştırması. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 34 (1), 295-314.
- Baykara, İ., Eren Kural, E., Açikkol, A. ve Agras, M.K. (2021). Kuzey Levant'tan bir Orta Paleolitik Dönem yerleşimi: Üçağızlı II Mağarası buluntuları. *Anadolu Araştırmaları*, 24, 1-31. <https://doi.org/10.26650/anar.2021.24.972358>
- Baykara İ., Sarıkaya M., Şahin S., Dinçer B. ve Ünal E. (2022). Late Acheulean lithic assemblages from locality 010 at Gürgürbaba Hill (Eastern Anatolia), *European Journal of Archaeology*, 1-20. <https://doi.org/10.1017/eea.2021.50>
- Belmaker, M., Tchernov, E., Condemi, S. ve Bar-Yosef, O. (2002). New evidence for hominid presence in the Lower Pleistocene of the southern Levant. *Journal of Human Evolution* 43, 43-56.

- Bigliari, F., Heydari S. ve Shidrang, S. (2004). Ganj Par: The first evidence for Lower Paleolithic occupation in the southern Caspian Basin, Iran. *Antiquity*, 78 (302).
- Bigliari, F. ve Shidrang, S. (2006). The Lower Paleolithic occupation of Iran. *Near Eastern Archaeology*, 69, 160-168.
- Bordes, F. (1961). *Typologie du Paléolithique ancien et moyen*. Paris.
- Braidwood, R.J. ve Howe, B. (1960). *Prehistoric investigations in Iraqi Kurdistan*. The Oriental Institute of the University of Chicago. Studies in Ancient Oriental Civilization No. 31. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- Chevalier, T., Özçelik, K., De Lumley, M., Kösem, B., De Lumley, H., Yalçinkaya, I. ve Taşkıran, H. (2015). The endostructural pattern of a Middle Pleistocene human femoral diaphysis from the Karain E site (Southern Anatolia, Turkey). *American Journal of Physical Anthropology*, 157, 648-658. [10.1002/ajpa.22762](https://doi.org/10.1002/ajpa.22762)
- Clark, J.D. (1966). Acheulian occupation sites in the Middle East and Africa: A study in cultural variability. *American Anthropologist* 68 (2), 202-229.
- Clark, J.D. (1967). The middle Acheulian occupation site at Latamne, northern Syria, I. *Quaternaria* 9, 1-68.
- Çılğın, Z. ve Bayrakdar, C. (2017). Kızıladağ'da (Sivas) buzullaşma izleri. *Türk Coğrafya Dergisi* 69, 101-107.
- Çilingiroğlu, Ç., Dinçer, B., Uhri, A., Gürbıyık, C., Baykara, İ. ve Çakırlar, C. (2016). New Palaeolithic and Mesolithic sites in the Eastern Aegean: the Karaburun archaeological survey project. *Antiquity* 90 (353), 1-6. <https://doi.org/10.15184/aqy.2016.168>
- Davoudi, D., Bazgir, B., Abbasnejad, R., Barsky, D., Olle, A. ve Otte, M. (2015). The Lower Paleolithic of Iran: Probing new finds from Mar Gwergalan Cave (Holeylan, Central Zagros). *Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia* 43 (1), 3-15. <https://doi.org/10.1016/j.aeae.2015.07.002>
- Debénath, A. ve Dibble, H., L. (1994). *Handbook of Paleolithic typology, vol 1: Lower and Middle Paleolithic of Europe*, Philadelphia University of Pennsylvania Press.
- Dibble, H.L. ve Holdaway, J.S. (1993). The Middle Paleolithic industries of Warwasi. H.L. Dibble ve D.I. Olszewski (Eds), *The Paleolithic Prehistory of The Zagros-Taurus* içinde (s.75-101), Philadelphia.
- Dinçer, B. ve Slimak, L. (2007). The Paleolithic of Turkish thrace: synthesis and recent results. *Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology (TÜBA-Ar)* 10, 49-61.
- Doğu, A.F. (2019). Pleistocene glacier heritage and present-day glaciers in the southeastern Taurus (İhtiyar Şahap Mountains). C. Kuzucuoğlu, A. Çiner ve N. Kazancı (Eds), *Landscapes and Landforms of Turkey* içinde (s.413-422). World Geomorphological Landscapes. Springer, Cham. [10.1007/978-3-030-03515-0_21](https://doi.org/10.1007/978-3-030-03515-0_21)
- Gilead, I. (1991). The Upper Paleolithic Period in the Levant. *Journal of World Prehistory*, 5, 105-154.
- Goren-Inbar, N., Feibel, C.S., Verosub, K.L., Melamed, Y., Kislev, M.E., Tchernov, E. ve Saragusti, I. (2000). Pleistocene milestones on the out-of-Africa Corridor at Gesher Benot Ya'aqov, Israel. *Science* 289, 944-947.
- Güleç, E., Howell, F.C. ve White, T.D. (1999). Dursunlu a new Lower Pleistocene artifact bearing locality in Southern Anatolia. Ullrich, H. (Ed) içinde, *Hominid Evolution: Lifestyles and Survival Strategies* (s.349-364), Berlin: Edition Archae.
- Hours, F. (1974) Remarques sur l'utilisation de listes-types pour l'étude de Paléolithique supérieur et de l'Épipaléolithique du Levant. *Paléorient* 2, 3-18.
- Inizan, M.L., Reduron-Ballenger, M., Roche, H., Tixier, J. (1999). *Technology and terminology of knapped stone*. Nanterre: CREP.

- Kappelman, J., Alçiçek, M.C., Kazancı, N., Schultz, M., Özkul, M. ve Şen, Ş. (2008). Brief communication: First Homo Erectus from Turkey and implications for migrations into temperate Eurasia. *American Journal of Physical Anthropology* 135, 110-116. [10.1002/ajpa.20739](https://doi.org/10.1002/ajpa.20739)
- Kavak, K.Ş. (2020). Jeoloji. Kavak K.Ş (Ed) içinde, *Sivas Atlası* (s.37-41), Sivas: SVS Yayıncılık.
- Kuhn, S.L., Arsebük, G. ve Howell, F.C. (1996). The Middle Pleistocene lithic assemblage from Yarımburgaz Cave, Turkey. *Paléorient* 22 (1), 31-49.
- Kuhn, S.L., Stiner, M.C., Güleç, E., Özer, İ., Yılmaz, H., Baykara, İ., Açikkol, A., Goldberg, P., Molina, K.M., Ünay, E. ve Suata Alpaslan, F. (2009). The early Upper Paleolithic occupations at Üçağızlı Cave (Hatay, Turkey). *Journal of Human Evolution* 56, 87-113. <https://doi.org/10.1016/j.jhevol.2008.07.014>
- Lebatard, A.E., Alçiçek, M.C., Rochette, P., Khatib, S., Vialet, A., Boulbes, N., Bourles, D.L., Demory, F., Guipert, G., Mayda, S., Titov, V.V., Vidal, L., ve de Lumley, H. (2014). Dating the Homo erectus bearing travertine from Kocabaş (Denizli, Turkey) at least 1.1 ma. *Earth and Planetary Science Letters* 390, 8-18. <https://doi.org/10.1016/j.epsl.2013.12.031>
- De Lumley, H., Nioradze, M., Barsky, D., Cauche, D., Celiberti, V., Nioradze, G., Notter, O., Zvania, D. ve Lordkipanidze, D. (2005). The Pre-Oldowayan lithic industry from the beginning of the Lower Pleistocene at the Dmanissi site in Georgia. *L'anthropologie* 109, 1-182. [10.1016/j.anthro.2005.02.011](https://doi.org/10.1016/j.anthro.2005.02.011)
- Maddy, D., Schreve, D., Demir, T., Veldkamo, A., Wijbrans, J.R., Van Gorp, W., Van Hinsbergen, D.J.J., Dekkers, M.J., Scaife, R., Schoorl, J.M., Stemerink, C. ve Van der Schriek, T. (2015). The earliest securely-dated hominin artefact in Anatolia? *Quaternary Science Reviews*, 109, 68-75. <https://doi.org/10.1016/j.quascirev.2014.11.021>
- Minzoni-Deroche, A ve Sanlaville, P. (1988). Le Paléolithique inférieur de la région de Gaziantep. *Paléorient*, 14 (2), 87-98
- Ocakoğlu, F., Dinçer, B., Akkiraz, M.S., Şahiner, E., ve Brook, G.A. (2018). Palaeolithic occupation of the Anatolian high plateau during a cold period: an MIS 6 aged artifact from the Avlamış Valley, Eskişehir, NW Turkey. *Geoarchaeology*, 33, 605-619. <https://doi.org/10.1002/gea.21679>
- Otte, M., Yalçinkaya, I., Kozłowski, J.K., Bar-Yosef, O., Bayon, I.L. ve Taşkıran, H. (1998). Long-term technical evolution and human remains in the Anatolian palaeolithic. *Journal of Human Evolution*, 34, 413-431.
- Ozherelyev, D.V., Trifonov, V.G., Çelik, H., Trikhunkov, Y.I., Frolov, P.D. ve Simakova, A.N. (2019). Early Palaeolithic evidence from the Euphrates River Basin, eastern Turkey. *Quaternary International*, 509, 73-86. <https://doi.org/10.1016/j.quaint.2018.02.035>
- Porat, N. ve Ronen, A. (2002). Luminescence and ESR age determinations of the Lower Paleolithic site Evron Quarry, Israel. *Advances in ESR Applications*, 18, 123-130.
- Presnyakov, S.L., Belyaeva, E.V., Lyubin, V.P., Rodionov, N.V., Antonov, A.V., Saltykova, A.K., Berezhnaya, N.G. ve Sergeev, S.A. (2012). Age of the earliest Paleolithic sites in the northern part of the Armenian highland by SHRIMP-II U–Pb geochronology of zircons from volcanic ashes. *Gondwana Research*, 21, 928-938. <https://doi.org/10.1016/j.gr.2011.11.009>
- Ron, H. ve Levi, S. (2001). When did hominids first leave Africa? New high-resolution magnetostratigraphy from the Erk-el-Ahmar formation, Israel. *Geology*, 29 (10), 887-890. [10.1130/0091-7613\(2001\)029<0887:WDHFLA>2.0.CO;2](https://doi.org/10.1130/0091-7613(2001)029<0887:WDHFLA>2.0.CO;2)

- Runnels, C. ve Özdoğan, M. (2001). The Palaeolithic of the Bosphorus region, NW Turkey. *Journal of Field Archaeology*, 28 (1/2), 69-92.
- Shea, J.J. 1999. Artifact abrasion, fluvial processes, and “living floors” from the early Paleolithic site of Ubeidiya (Jordan Valley, Israel). *Geoarchaeology*, 14, 191-207.
- Shea, J.J. 2001. The Middle Paleolithic: Early modern humans and Neandertals in the Levant. *Near Eastern Archaeology*, 64, 38-64.
- Slimak, L., Kuhn, S.L., Roche, H., Mouralis, D., Buitenhuis, H., Balkan-Atlı, N., Binder, D., Kuzucuoğlu, C. ve Guillou, H. (2008). Kaletpe Deresi 3 (Turkey): Archaeological evidence for early human settlement in central Anatolia. *Journal of Human Evolution*, 54, 99-111. <https://doi.org/10.1016/j.jhevol.2007.07.004>
- Solecki, R.S. (1963). Prehistory in Shanidar Valley, Northern Iraq. *Science* 139: 179-193.
- Sunkar, M., Tonbul, S. ve Özdemir, M.A. (2008). Çaltı Çayı yukarı Havzası'nın (Kangal doğusu) jeomorfolojisi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 6(2), 141-158. https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000086
- Şenyürek, M.S. (1959). Tıkalı Mağara'nın Paleolitik endüstrisine dair bir not. *Belleten XXIII* (89), 9-26.
- Şenyürek, M.S. ve Bostancı, E. (1958). Hatay vilayetinde prehistorya araştırmaları. *Belleten XXII* (86), 147-166.
- Taşkıran, H. ve Kartal, M. (2004). 2001 Ilısu Baraj Gölü alanı Paleolitik Dönem yüzey araştırması. N. Tuna, J. Greenhalgh, J. Velibeyoğlu, (Eds), *Ilısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2001 Yılı Çalışmaları* içinde (s.695-724), Ankara: TAÇDAM.
- Taşkıran, H., Aydın, Y., Özçelik, K. ve Erbil, E. (2021). A new discovery of Neanderthal settlements in Turkey: Sürmecik open-air campsite in western Anatolia. *L'anthropologie*, 125 (1), 102838. <https://doi.org/10.1016/j.anthro.2021.102838>
- Le Tensorer, J.-M., Von Falkenstein, V., Le Tensorer, H., Schmid, P., ve Muhesen, S. (2011). Preliminary study of archaic lithic industry (Oldowan), site of Hummal (El Kowm, Central Syria). *L'anthropologie*, 115, 247-266. [10.1016/j.anthro.2011.02.006](https://doi.org/10.1016/j.anthro.2011.02.006)
- Tobias, P.V. (1966). Fossil hominid remains from Ubeidiya, Israel. *Nature*, 211, 130-133.
- Turoğlu, H. (2011). *Buzullar ve buzul jeomorfolojisi*. Çantay Kitap, İstanbul.
- Yalçinkaya, I., One, M., Bar-Yosef, O., Kozłowski J., Leotard, J.M. ve Taşkıran, H. (1993). The excavations at Karain Cave, south-western Turkey: an interim report. D.L. Olszewski ve H.L. Dibble, (Eds), *The Paleolithic Prehistory of the Zagros-Taurus* içinde (s.101-117). University Museum Monograph 83.

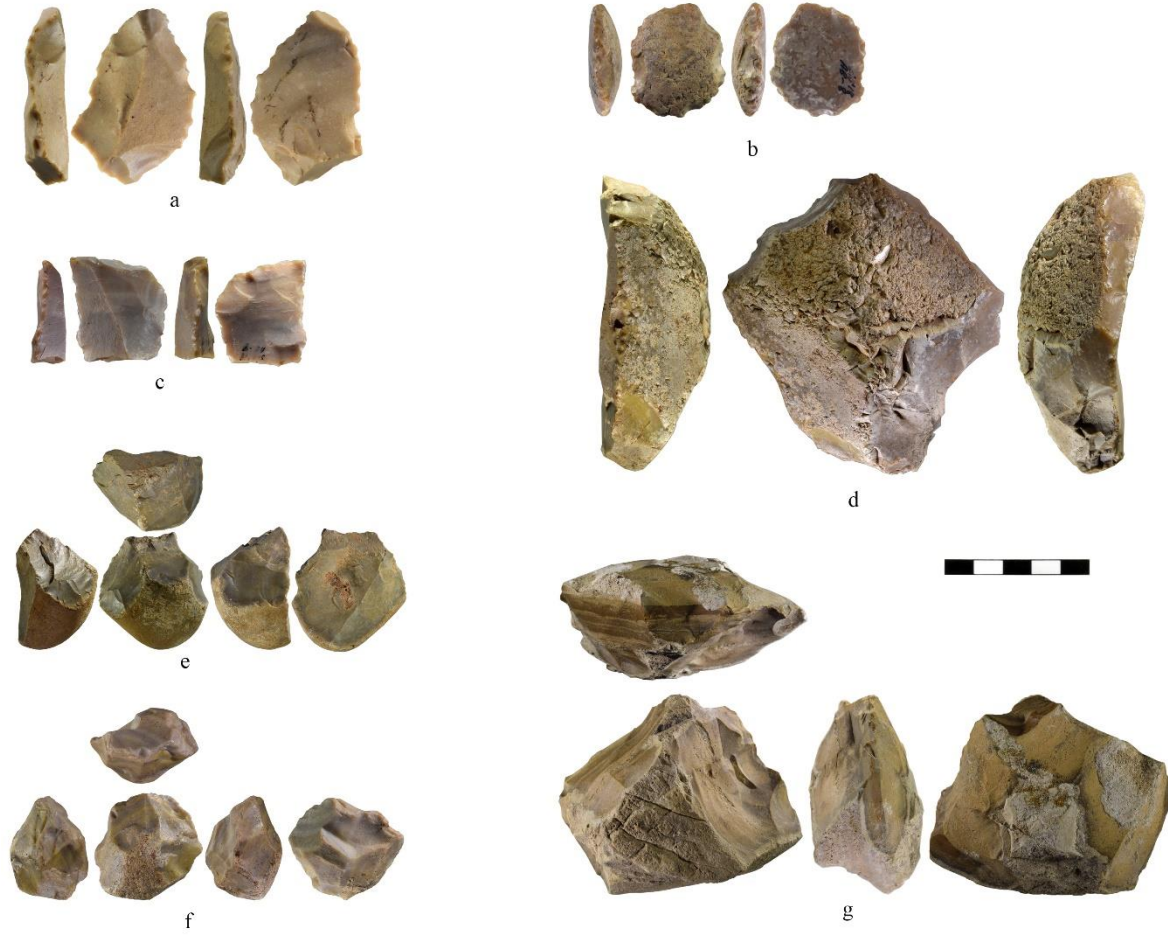
Ekler

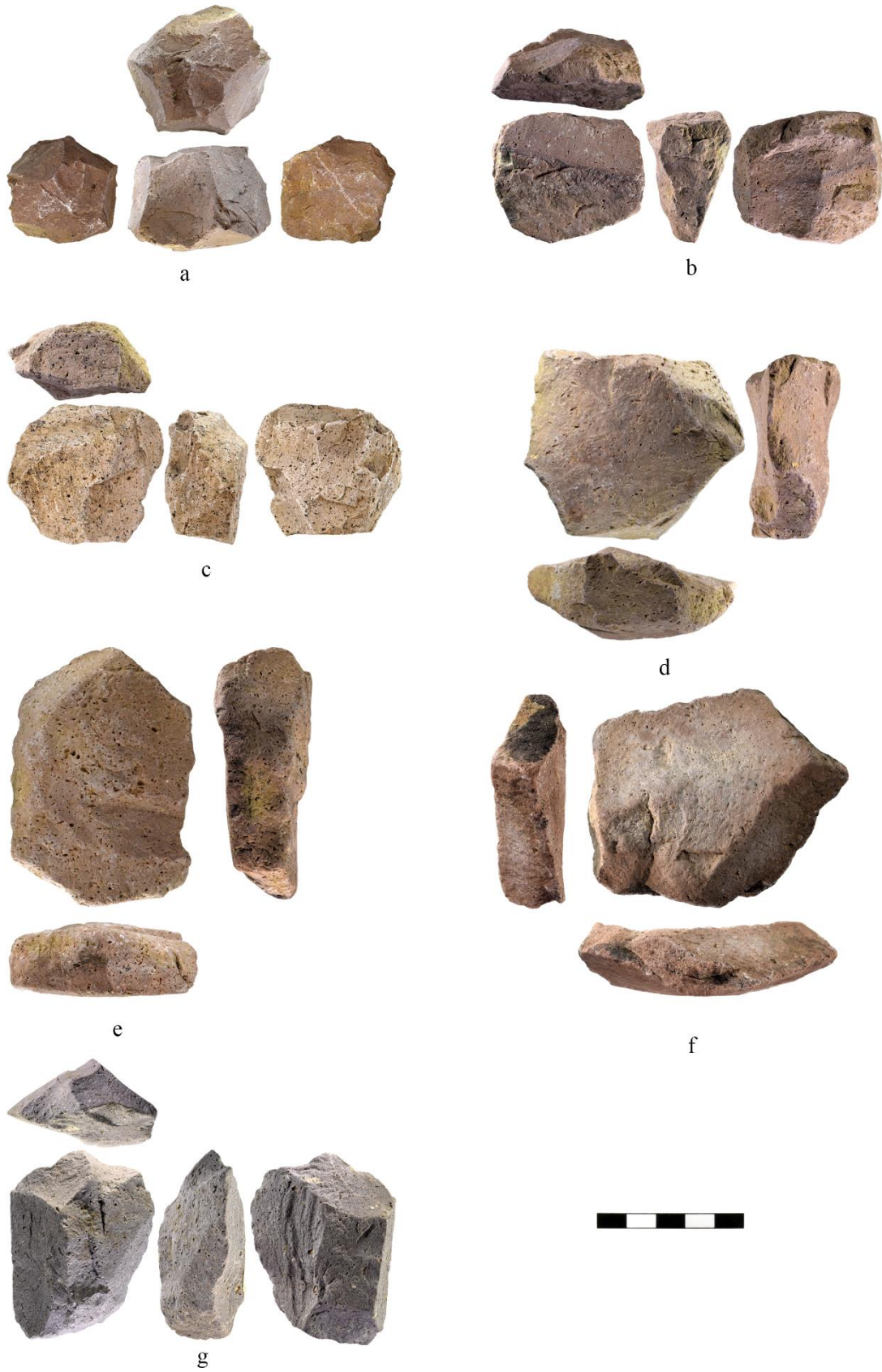
Harita 1: Sivas ilçelerinde tespit edilen Paleolitik buluntu alanlarının yerleri

Tablo 1: Sivas ilçelerinde tespit edilen Paleolitik buluntu alanlarının yerleri (GPS: ED50, UTM 6 derece. Geç Üst Paleolitik olarak belirtilen alanlarda teknolojik göstergeler yetersiz olduğundan geniş bir aralığı içeri alacak şekilde tanımlanmıştır. Bu nedenle “Geç Üst Paleolitik” terimi Üst Paleolitik ve Epipaleolitik döneme ait olabilecek kalıntıları kapsamaktadır.

Buluntu Alanı	Dönem	Konum (GPS) K	Konum (GPS) D	Rakım
Kangal-1 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik	39° 15' 00,63"	7° 29' 18,93"	1480
Kangal-2 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik	39° 21' 11,41"	37° 12' 08,11"	1854
Kangal-3 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik	39° 20' 12,85"	37° 12' 26,93"	1785
Kangal-4 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik	39° 05' 21"	37° 39' 32"	1670
Kangal-5 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik-Geç Üst Paleolitik	38° 59' 39"	37° 9' 28"	1690
Kangal-6 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik-Neolitik	39° 3' 54"	37° 6' 25"	1570
Divriği-1 Buluntu Alanı	Alt Paleolitik	39° 14' 31"	38° 2' 16"	1430
Divriği-2 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik	39° 29' 02"	38° 14' 29"	1270
Altınyayla-1 Buluntu Alanı	Geç Üst Paleolitik	39° 10' 34"	36° 42' 6"	1810
Altınyayla-2 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik	39° 11' 49"	36° 38' 13"	1600
Gürün-1 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik	38° 55' 35,8"	37° 17' 48,3"	1772
Gürün-2 Buluntu Alanı	Paleolitik	38° 48' 46"	37° 25' 37"	1630
Gürün-3 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik-Geç Üst Paleolitik	38° 41' 37"	37° 17' 48"	1610
Gürün-4 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik	38° 42' 20"	36° 52' 58"	1800
Gürün-5 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik-Geç Üst Paleolitik	38° 44' 17"	36° 53' 45"	1820
Gürün-6 Buluntu Alanı	Orta Paleolitik	38° 38' 50"	37° 14' 38"	1830

Levha 1: Kangal-1 (a) ve Kangal-4 (b-g) buluntu alanına ait taş aletler (a: düzeltili yonga; b: yuvarlak kazıyıcı; c: kenar kazıyıcı; d: iri kazıyıcı; e-g: kıyıcı).

Levha 2: Divriği-1 buluntu alanına ait taş aletler (a-c: çekirdek; d-f: yonga; g: kıyıcı)

Resim 1: Kangal Yüzey Araştırması

Çakmak

Çukurözü

Kavaklısu

Kavaklısu

Sincan

Gedikbaşı

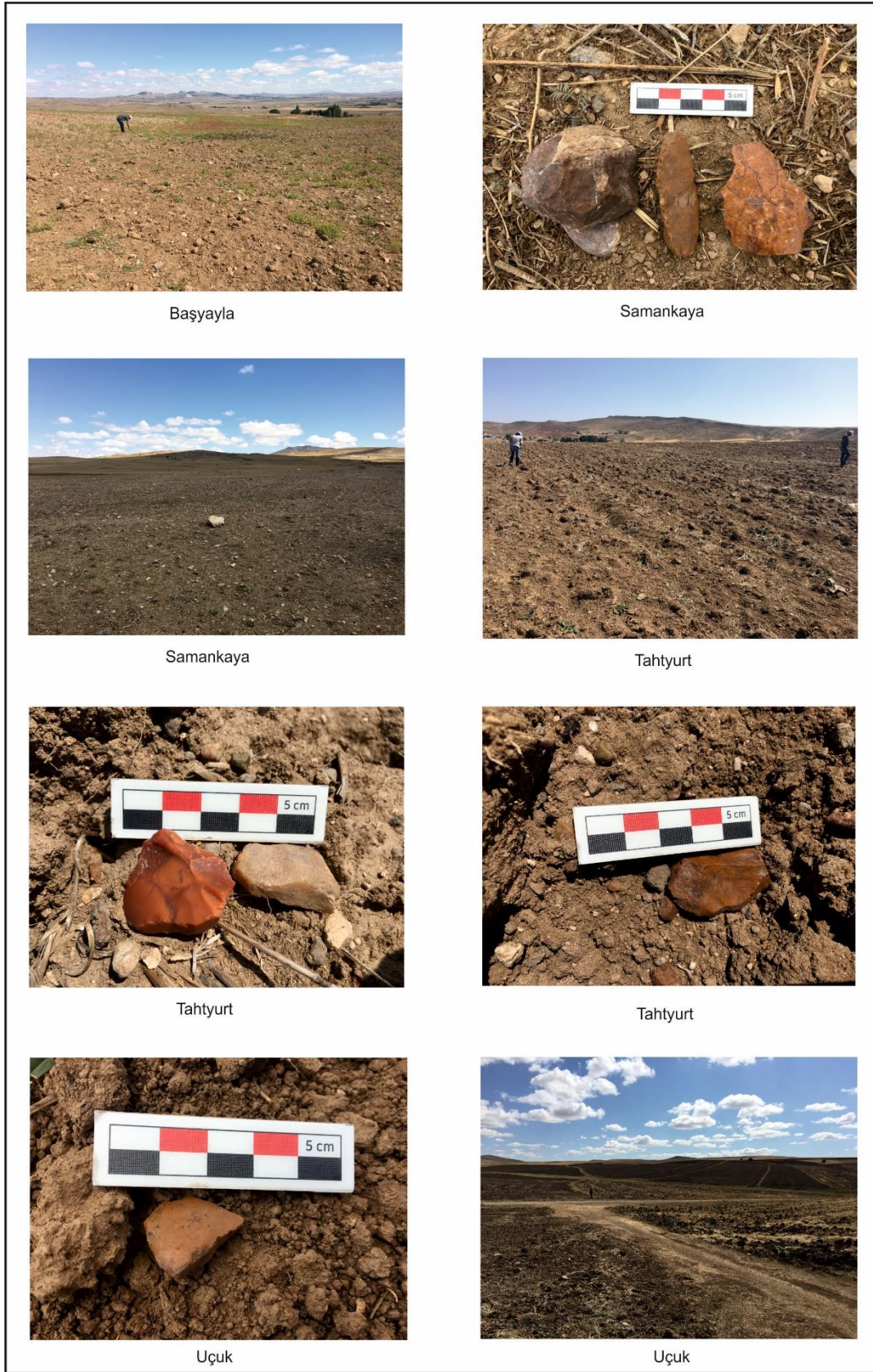

Madenli

Ortaköy

Resim 2: Divriği Yüzey Araştırması

Resim 3: Altınyayla Yüzey Araştırması

Resim 4: Gürün Yüzey Araştırması

Resim 5: Temur Köyü Çakmaktaşı Ocağı